

Kommunledningskontoret
Rapport

Datum:
2021-06-18

Diarienummer:
NNN-2021-01331

Handläggare:
Tobias Åström Sinisalo

Version/DokumentID: 3.1

Uppsala kommuns omvärldsanalys 2021

Innehåll

Nio trender som påverkar kommunen	3
Introduktion	3
Tabell över trender och förändringstryck	5
Viktiga slutsatser från omvärldsanalysen	6
Ekonomiska förutsättningar	7
Värderingsförändring.....	10
Ökad polarisering	10
Ökat fokus på jämställdhet.....	13
Ökad mångfald.....	17
Demografisk förändring	21
Ökat fokus på livsmiljö och boende.....	21
Åldrande befolkning.....	26
Teknikutveckling.....	30
Ökad digitalisering.....	30
Förändrade kompetens- och utbildningsbehov	34
Globalisering.....	38
Internationalisering och global rörlighet	38
Klimatförändring.....	41
Miljö- och klimatförändringar	41
Referenser	45

Nio trender som påverkar kommunen

Introduktion

Varje år gör Uppsala kommun en omvärldsanalys. Syftet är upptäcka trender och händelser som påverkar kommunens möjligheter att driva sina verksamheter och nå sina mål. Uppsala kommuns omvärldsanalys utgör ett planeringsunderlag i framtagandet av Mål och budget 2022 med plan för 2023 och 2024.

Världen förändras hela tiden. Förändringar av invånarnas värderingar, befolkningens sammansättning, teknikutvecklingen, globaliseringen och klimatpåverkan är fem globala trender som påverkar världen, Sverige och även Uppsala kommun.

Emellanåt inträffar oförutsedda händelser som får stor påverkan på samhällsutvecklingen och kommunens verksamheter. Coronapandemin har på kort tid satt djupa avtryck på samhällsutvecklingen och kommer att medföra stora förändringar på kort och lång sikt. Spelplanen är förändrad och därför har denna version av omvärldsanalysen stort fokus på coronapandemins påverkan på kommunens verksamheter. Även om mycket har förändrats på kort tid så är det mesta av kommunens tidigare omvärldsanalyser fortsatt relevanta att förhålla sig till. De globala och regionala trenderna som påverkar Uppsala är detsamma som tidigare år.

I Uppsala kommuns omvärldsanalys konkretiseras fem globala trender i nio regionala trender. De nio regionala trenderna är identifierade och framlyfta eftersom de bedöms ha stor påverkan på Uppsalas förutsättningar att, i enlighet med Agenda 2030, utvecklas till en socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar kommun.

I omvärldsanalysen underbyggs trendbeskrivningarna med fakta och statistik som indikerar trendernas uttryck i Uppsala kommun. Varje trend har också en sammanfattning med slutsatser som kallas förändringstryck. Förändringstrycken visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera trender och andra omvärldsfaktorer.

Begreppsdefinitioner:

- **Global trend:** global förändringskraft som påverkar allt och alla – antingen direkt eller indirekt. Det är de fem globala trenderna som driver och formar framtidens samhällen.
- **Regional trend:** långsiktig förändring av en samhällsföreteelse. De regionala trenderna skiljer sig från de globala trenderna genom att de har kortare räckvidd, både i tid och rum.
- **Förändringstryck:** verksamhetsnära analys av trendernas påverkan på Uppsala kommunorganisation; slutsatser i form av möjligheter och utmaningar för kommunens verksamheter.

Tabell över trender och förändringstryck

Global trend	Regional trend	Förändringstryck
Värderingsförändring	<p>Ökad polarisering</p> <p>Ökat fokus på jämställdhet</p> <p>Ökad mångfald</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stärka framtidstron och öka samhörigheten. ▪ Motverka socioekonomisk segregation. ▪ Arbeta för integration till följd av migrationsförändringar. ▪ Hantera åsiktpolarisering i ett nytt kommunikationslandskap. ▪ Värna ungas välmående och motverka framtida marginalisering. ▪ Förebygga och hantera ökad psykisk ohälsa. ▪ Bli en kommun fri från trakasserier och våld. ▪ Bidra till att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. ▪ Möta olikheter för att skapa likvärdiga möjligheter. ▪ Förstärka demokratiska värden och öka delaktigheten. ▪ Dra nytta av mångfald för att stärka verksamheterna.
Demografisk förändring	<p>Ökat fokus på livsmiljö och boende</p> <p>Åldrande befolkning</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Säkerställ en hållbar samhällsbyggnad med god ekonomisk hushållning. ▪ Säkra en fullgod bostadsförsörjning som omfattar alla. ▪ Skapa en flexibel och dynamiskt bebyggd miljö. ▪ Öka attraktiviteten i hela Uppsala. ▪ Tänka nytt och vara nyskapande. ▪ Ta vara på äldres arbetsförmåga, erfarenhet och engagemang. ▪ Utveckla ett mer äldrevänligt samhälle.
Teknikutveckling	<p>Ökad digitalisering</p> <p>Förändrade kompetens- och utbildningsbehov</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Digitalisera kommunal verksamhet för ökad samhällsnytta. ▪ Motverka digitaliseringens risker. ▪ Använda datadrivet beslutsfattande för samhällsnytta. ▪ Stärka den digitala ekonomin. ▪ Förbättra matchningen på arbetsmarknaden. ▪ Skapa förutsättningar för fler företag att starta, etablera sig, växa, ställa om och överleva. ▪ Säkra den långsiktiga kompetensförsörjningen. ▪ Samarbeta med kompetenser utanför kommunens organisation.
Globalisering	Ökad internationalisering och global rörlighet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stärka Uppsalas internationella attraktionskraft. ▪ Verka för en större arbetsmarknadsregion. ▪ Samarbeta för att öka säkerhet och trygghet. ▪ Ha beredskap för snabbt ändrade ekonomiska förutsättningar.
Klimatförändring	Miljö- och klimatförändringar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Öka takten i klimatomställningen. ▪ Samarbeta för klimatdriven affärs- och verksamhetsutveckling. ▪ Skydda, utveckla och använda ekosystemtjänsterna. ▪ Klimatanpassa med förebyggande åtgärder.

Viktiga slutsatser från omvärldsanalysen

I arbetet med att ta fram 2021 års omvärldsanalys har fyra tongivande förändringstryck – slutsatser – lyfts fram som särskilt viktiga för kommunen att ha ett gemensamt fokus på. Det är förändringstryck som flera av kommunens förvaltningar och bolag har resonerat om i sina beskrivningar av hur omvärldsförändringar påverkar verksamheten.

1. Stärka framtidstron och öka samhörigheten

I likhet med andra större kommuner har Uppsala skillnader i hälsa, utbildning, arbete och inkomst mellan olika platser. Coronapandemin riskerar att öka ojämlikheten. En av de viktigaste slutsatserna är behovet av att stärka framtidstron, öka samhörigheten och trygghetskänslan bland kommuninvånarna. I trenden ökad polarisering i analysen går det att läsa om hur Uppsala kommun kan arbeta för att bidra till mer likvärdiga levnadsvillkor för unga och ett ökat deltagande i arbets- och samhällsliv.

2. Säkerställa en hållbar samhällsbyggnad med god ekonomisk hushållning

Uppsalas befolkning ökar. Det förutsätter en fortsatt anpassning av kommunens verksamheter, arbetsplatser och bostäder. För att möta behovet behöver Uppsala säkerställa en hållbar samhällsbyggnad med god ekonomisk hushållning. Läs om hur kommunen kan möta utmaningen i analysen om trenden ökat fokus på livsmiljö och boende.

3. Tänka nytt och vara nyskapande i välfärden

Antalet yngre och äldre kommuninvånare ökar i snabb takt. Det sätter press på kommunens ekonomi och finansieringen av välfärden. För att säkra en välfärd med god kvalitet som möter behoven behöver kommunen fortsätta att tänka nytt och vara nyskapande i hur framtidens välfärdstjänster utformas. Läs om framtiden för välfärden i analysen om trenden åldrande befolkning.

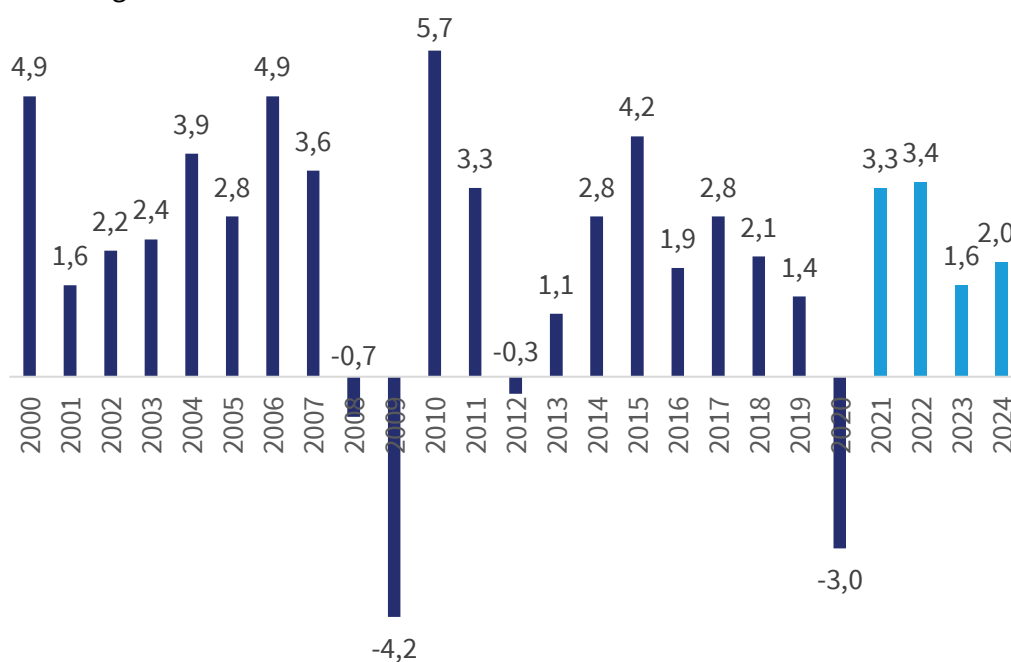
4. Förebygg och hantera ökad psykisk ohälsa

Coronapandemin riskerar att leda till ökad psykisk ohälsa med långvariga effekter. Psykisk ohälsa grundar sig bland annat i arbetslöshet, ekonomisk oro, isolering, hög arbetsbelastning, sorg och utsatthet för våld och förtryck. Det finns risk för oro, ångest och depression, framför allt i redan utsatta grupper där de ekonomiska och arbetsrelaterade konsekvenserna slår hårdast. Kommunen behöver fokusera på förebyggande åtgärder, samverka med Region Uppsala och ge extra stöd till utsatta grupper. Kommunen behöver även arbeta med jobbskapande insatser och bidra med att skapa goda förutsättningar för näringslivet.

Ekonomiska förutsättningar

En snabb återhämtning

De senaste åren har Sverige haft en lång period av ekonomisk tillväxt, men inför 2019 försämrades utsikterna delvis till följd av handelskonflikten mellan USA och Kina. Prognosen inför 2020 var därmed att konjunkturen skulle mattas. Pandemin fick under våren 2020 emellertid världsekonomin att stanna helt. Den svenska ekonomin drabbades hårt andra kvartalet 2020 och BNP föll med 7,6 procent jämfört med kvartalet innan. En kraftigt minskad export och en stor nedgång i hushållens konsumtion drog ner sysselsättningen och arbetslösheten steg snabbt. Fallet i BNP var det största för ett enskilt kvartal sedan 1980. Diagrammet nedan visar procentuell förändring i BNP.

Figur: BNP-tillväxt, förändring av BNP i fasta priser, kalenderkorrigerade värden, utfall och prognos för 2020–2024. Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Regioner

Utsikterna för den globala BNP-tillväxten har stärkts och drivits främst av en starkare tillväxt i USA, där snabb vaccinering väntas bidra till en snabbare återhämtning än tidigare beräknad. Den snabba konjunkturåterhämtningen i omvärlden medför att efterfrågan på svensk export utvecklas starkt. Inledningsvis kommer industriproduktionen att fortsätta vara drivande men tjänstesektorn kommer att bli alltmer betydande allteftersom de statliga industristöden skalas ner och restriktionerna avvecklas. I takt med att restriktionerna lättas kommer även hushållens konsumtion att stiga snabbt. Vid utgången av 2021 väntas ekonomin återhämtat sig till nivån för 2019 medan ett normalt konjunkturläge, där faktisk BNP är nära potentiell BNP, väntas nås tidigast 2024.

Det kommer emellertid att dröja innan arbetsmarknaden är återhämtad efter pandemin. Utsikterna för en snabb uppgång i sysselsättning kommer att begränsas av att allt fler korttidspermitterade går upp i arbetstid. Återhämtningen av sysselsättningen bedöms därför få stå tillbaka en tid. Utvecklingen väntas dock skilja sig något åt mellan branscherna beroende på hur företagen påverkats av pandemin och om de har gynnats av de omfattande statliga åtgärderna. Sysselsättningsökning

som sker framöver kommer därmed att inträffa i tjänstesektorn där de flesta personalneddragningarna genomfördes under 2020.

Hur väl världsekonomin återhämtar sig kommer till stor del att vara beroende av hur vaccinationerna fortskrider. Hotet från covid-19 kvarstår dock även efter 2021 då vaccintillgången skiljer sig mellan olika länder. Det kommer därför att finnas en risk för spridning av nya varianter av viruset under en lång tid framöver.

De underliggande strukturella utmaningar som finns på arbetsmarknaden förväntas bli allt tydligare, inte minst den svaga matchningen mellan arbetskraftens kvalifikationer och efterfrågan hos arbetsgivarna. De statliga åtgärderna, som till exempel korttidspermitteringar, befaras därtill binda arbetstagare till arbeten som inte kommer tillbaka när ekonomin har återhämtat sig, med en risk för en fördröjd omställning och en högre strukturell arbetslöshet. Samtidigt har pandemin påskyndat den digitala utvecklingen som möjliggjort distansarbete vilket förväntas gynna omställningen i ekonomin.

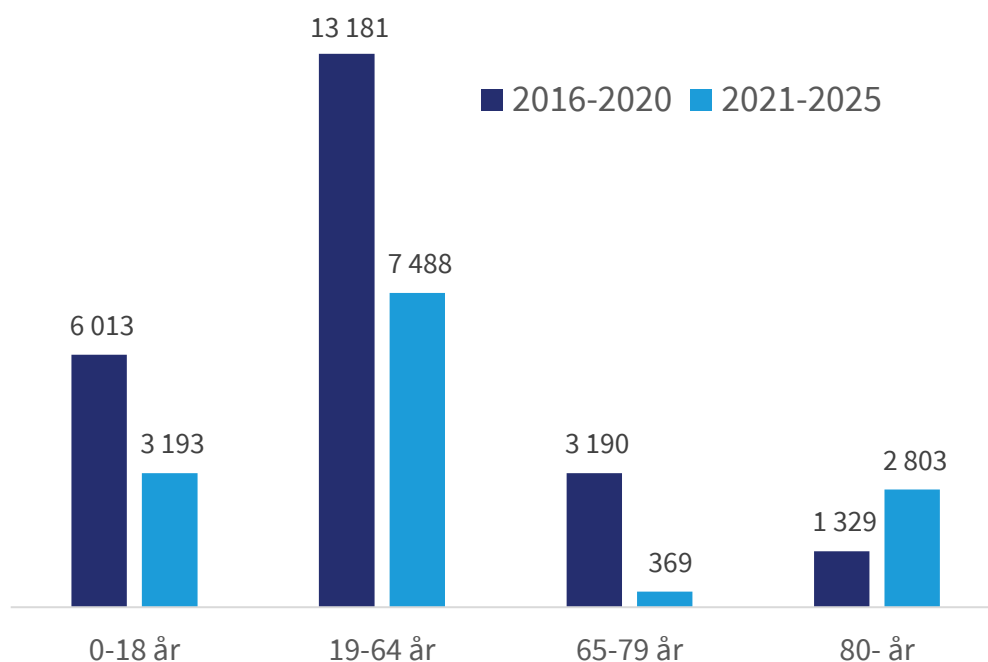
Kommunernas ekonomi

Pandemin och restriktionerna för att förhindra smittspridning fick ekonomiska konsekvenser för de kommunala verksamheterna. Ett flertal verksamheter fick stängas, såsom dagverksamhet, öppen förskola och kulturevenemang. I andra verksamheter, exempelvis förskola och äldreomsorg, minskade efterfrågan medan gymnasieskolan fick ställa om till digital undervisning. Inom kultur- och fritidsverksamheter har intäkterna minskat påtagligt till följd av helt eller delvis inställd verksamhet.

Tack vare de stora tillfälliga statsbidragen och en skatteunderlagsutveckling som inte blev lika svag som befarat kunde kommunerna göra ett starkt resultat 2020. De statliga åtgärderna såsom korttidspermitteringar, omställningsstöd och ändrade regler för A-kassan bidrog till att dämpa de negativa konsekvenserna för skatteunderlaget samt sänka utbetalningarna av ekonomiskt bistånd.

År 2022 och 2023 görs gradvis minskning av de generella statsbidragen och de riktade tillskotten för att hantera merkostnader för pandemin inom omsorg och sjuklöner beräknas försvinna. En förhållandevis stark skatteunderlagstillväxt gör emellertid att intäktsutvecklingen i kommunsektorn ser god ut. Tack vare en återhållsam genomsnittlig pris- och löneökningstakt beräknas skatteunderlagstillväxten de närmaste åren kunna finansiera de demografiska behoven. Men de långsiktiga utmaningarna i form av det demografiska trycket och behovet att säkra kompetensförsörjningen kvarstår.

De senaste åren har antalet barn och unga i skolåldern ökat och även antalet äldre 65–79 år. Det stora flyktningmottagandet under andra halvan av 2010-talet är en delförklaring till det demografiska trycket de senaste åren. Framöver kommer ökningen i antalet barn i grundskoleåldern att avta medan antalet barn i gymnasieåldern beräknas att fortsätta öka under merparten av 2020-talet. Den snabbaste ökningstakten kommer dock att ske inom åldersgruppen 80 år eller äldre när den stora fyrtiotalistgenerationen passerar 80-årsgränsen. Den största behovsökningen beräknas därför ske inom äldreomsorgen. Diagrammet nedan visar prognostiserad befolkningsutvecklingen 2021–2025 jämfört med utvecklingen de senaste fem år gällande förändring i antal personer.

Figur: Befolkningsutveckling utifrån åldersgrupp, förändring i antal personer 2016-2020 och prognos 2021-2025, Uppsala kommun. Källa: Kommunprognos 2021

År 2022–2024 räknar Sveriges Kommuner och Regioner med att kostnaderna ökar i takt med den demografiska utvecklingen med en viss återhämtning inom verksamheter som begränsats under pandemin. Därtill väntar kommunerna många utmaningar när pandemin klingar av såsom vård som inte har kunnat utföras, omsorgsinsatser som ställts in och skolverksamhet för barn, unga och vuxna som har haft mycket stora utmaningar. På sikt faller även nivån på statsbidragen och den ekonomiska utmaning som noterats under många år blir allt mer pressande.

Värderingsförändring

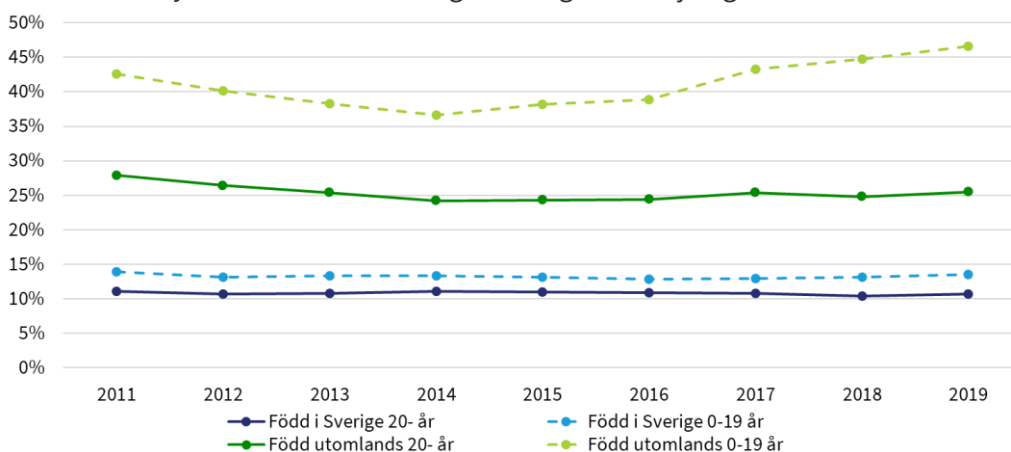
Ökad polarisering

Inom flera områden i samhället ökar polariseringen. Ojämligheten i levnadsvillkor ökar, både mellan individer och mellan olika bostadsområden. Inkomstskillnaderna växer liksom skillnaderna i sysselsättning och hälsa. Samtidigt präglas det samhälleliga samtalet allt mer av åsiktspolarisering med personligt tyckande snarare än faktabaserade slutsatser.

Växande inkomstskillnader

Inkomstskillnaderna inom OECD är de högsta sedan mitten av 1980-talet. Sverige tillhör fortfarande de länder som har relativt jämlik inkomstfördelning, men inkomstskillnaderna har ökat snabbt sedan 1980-talet.

Andelen svenskfödda personer som bor i hushåll med låga inkomster i Uppsala kommun har legat ganska konstant de senaste åren. För utrikes födda ökar dock andelen. Den stora flyktingvågen 2015-2017 har bidragit till att öka denna utveckling då det tar tid för nyanlända att etablera sig och få egen försörjning.

Figur: Uppsalabor i hushåll med jämförelsevis låga inkomster med hänsyn till hushållets sammansättning (disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är lägre än 60 procent av medianvärdet för samtliga i Sverige). Källa SCB

Inkomstskillnaderna mellan inrikes födda och utrikes födda är särskilt stora mellan barnfamiljer. Det är mer än tre gånger så vanligt att någon 0–19 år som är född utomlands bor i ett hushåll med låg ekonomisk standard jämfört med någon 0–19 år som är född i Sverige. Samma mönster återfinns också på riksnivå. 2019 levde totalt cirka 8 600 barn och unga i ekonomisk utsatthet i Uppsala. Det är ungefär 2 000 fler än 2015 (då cirka 6600 barn och unga levde i ekonomisk utsatthet).

En stigande ekonomisk ojämlikhet påverkar hela samhället. Forskning visar på en stark koppling mellan ekonomisk ojämlikhet och skillnader i hälsa (såväl hos vuxna som bland deras barn) och skolresultat. Ökad ekonomisk ojämlikhet är också förknippad med större skillnader i politiskt deltagande liksom minskad social rörlighet.

Inkomstskillnaderna förklaras till stor del av skillnader i arbetsmarknadsdeltagande, som i sin tur hänger samman med skillnader i utbildningsbakgrund, erfarenhet, ålder, personligt nätverk och diskriminering bland arbetsgivare. Det är till exempel svårare för personer som är unga, lågutbildade eller som nyligen kommit till Sverige som flyktingar att få en varaktig inkomst genom arbete.

Socioekonomisk segregation

I likhet med andra större kommuner i Sverige finns stora skillnader i hälsa, utbildning, arbete och inkomst mellan olika bostadsområden. Inflyttning till kommunen och ökande bostadspriser, har bidragit till att driva på denna utveckling. Samtidigt finns det en tendens till att grupper med större valmöjligheter på bostadsmarknaden söker sig till andra bostadsområden än de som präglas av svagare socioekonomisk status.

I Uppsala finns det bostadsområden med högre ohälsotal, högre arbetslöshet och större andel invånare som har behov av ekonomiskt bistånd. I dessa områden bor det en relativt hög andel personer som är äldre eller utrikes födda.

Inkomstnivåerna varierar mellan kommunens bostadsområden, utifrån den demografiska sammansättningen. Stadens centrala delar har en yngre åldersprofil och därmed lägre inkomstnivåer. Vissa områden präglas av en hög andel studenter, barnfamiljer eller äldre medan landsbygden i mångt och mycket kännetecknas av en lägre utbildningsnivå och relativt få invånare födda utanför EU/EFTA.

Trygghetsundersökningar visar att trygghet påverkas av var du bor, snarare än vem du är i termer av till exempel ålder, kön eller var du kommer ifrån. I socioekonomiskt mer välbärgade bostadsområden upplever invånarna sig generellt sett mer trygga än i socioekonomiskt mer utsatta områden.

Den socioekonomiska segregationen kan innebära utmaningar vad gäller delaktighet och tillit som påverkar såväl invånarna i områdena som samhället i stort. Det är sedan länge känt att föräldrarnas utbildning och socioekonomiska status påverkar barnens möjligheter och val i livet. Att bo i en omgivning som har likartade socioekonomiska förhållanden gör det än svårare att bryta mönster och uppnå jämlikhet, sammanhållning och tillit. Om yngre generationer som växer upp i socioekonomiskt svagare bostadsområden halkar efter i skolsystemet och på arbetsmarknaden finns risken att de får sämre möjligheter i livet och att de "ärver" föräldrarnas utsatta position.

Åsiktpolarisering

Utanförskap och skillnader i levnadsvillkor har banat väg för populistiska strömningar och nya konfliktytor i samhället. Medan fördelningspolitiska frågor och "högervänsterdimensionen" tidigare dominerade det offentliga samtalet talas det idag allt mer om spänningarna mellan liberala och auktoritära värden (värderingsskalan GALTAN). Det är idag också lätt och billigt att med modern teknik bedriva otillbörlig påverkan. Detta ökar potentialen för spänningar i form av upplevelser av otrygghet och risken för bristande social sammanhållning, radikaliserings, främlingsfientlighet och protektionism. Att vända trenden och minska den sociala polariseringen är avgörande för att samhällsutvecklingen ska vara positiv och stabil.

Konsekvenser av covid-19

Likt vid andra samhällskriser så är konsekvenserna av coronapandemin större för socioekonomiskt utsatta grupper som till exempel arbetslösa, lågutbildade, låginkomsttagare, unga och nyanlända. Mycket tyder på att samhället kommer att se en ökad ojämlikhet vad gäller hälsa, utbildning och ekonomi i kölvattnet av pandemin, vilket i sin tur riskerar att öka dagens polarisering ytterligare.

Risken att smittas är generellt sett högre bland socioekonomiskt utsatta grupper än befolkningen i övrigt. Det beror bland annat på att dessa grupper i större utsträckning

arbetar i kontaktnära yrken. Även samhällets förmåga att nå ut med information spelar in. Många unga, lågutbildade och utrikes födda arbetar dessutom inom handeln, besöksnäringen och hälso- och sjukvården som i hög utsträckning påverkats av varsel och permitteringar respektive ökad arbetsbelastning och stress. Arbetslöshet, minskad inkomst och oförmåga att betala skulder har i sin tur starka samband med psykisk ohälsa som ångest och depression.

Det finns också en överhängande risk att ungdomar som är i behov av särskilt stöd drabbas särskilt hårt när eleverna själva förväntas ta ett större eget ansvar för lärandet när gymnasieskolor hålls stängda och undervisningen sker på distans. På sikt kan detta försämra förutsättningarna för dessa ungdomar att till exempel komma in på arbetsmarknaden.

Samtidigt kan krisen också bidra till ökad delaktighet och trygghet på sikt beroende på vilka åtgärder som genomförs och hur information kommuniceras. Samhället behöver invånare som förstår hur de kan påverka och som är delaktiga. Rapporteringen om covid-19 kan ha fått en effekt att fler invånare nu är insatta i hur beslut går till. Behovet av distanslösningar kan också göra att nya sätt att föra en innovativ, lyhörd och inkluderande medborgardialog utvecklas. Det är dock viktigt att kommunen bidrar till att upprätthålla ett starkt civilsamhälle med mötesplatser för aktivt deltagande i samhällslivet när den omedelbara krisen är över.

Så kan Uppsala kommun arbeta för att hantera ökad polarisering

Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Stärka framtidstron och öka samhörigheten.** Coronapandemin riskerar att försämra uppväxtvillkor och livschanser för barn och unga med ökad marginalisering, kriminalitet och otrygghet som följd. Den viktigaste skyddsfaktorn mot framtida marginalisering är en lyckad skolgång med slutförd gymnasieutbildning. För att uppnå detta behövs samordnade insatser och resurser som främjar likvärdiga livschanser, samhörighet och trygghet inom bland annat i utbildningssystem, socialtjänst och kultur- och fritidsverksamhet.
- **Motverka socioekonomisk segregation.** Coronapandemin riskerar att förstärka rådande ojämlikhet mellan individer, grupper och bostadsområden i Uppsala. De ökade skillnaderna i levnadsvillkor är en grogrund för försvagad sammanhållning, minskad tillit, otrygghet och på sikt en marginalisering som kan leda till ökad social oro. Kommunen kan motverka detta genom en systemsyn i samhällsplaneringen där social blandning och attraktivitet främjas. Viktiga verktyg är att möjliggöra blandad bebyggelse och bostäder för alla samhällsgrupper i hela kommunen samt att underlätta för möten och social integration. Det behövs också exempelvis åtgärder inom utbildningssystem och effektiva arbetsmarknadsinsatser som främjar ett ökat deltagande i arbets- och samhällslivet.
- **Arbeta för integration till följd av migrationsförändringar.** Den senaste flyktingvågen har lett till att kommunen behöver rikta fokus mot insatser för att stötta personer som har fått uppehållstillstånd att etablera sig på arbetsmarknaden. Givet klimatförändringar, konflikter och stora socioekonomiska skillnader mellan världens länder behöver Sverige ha kontinuerlig beredskap för att kunna ta emot människor på flykt. För kommunen är utbildning och arbetsmarknadsmatchning centrala i integrationsarbetet.

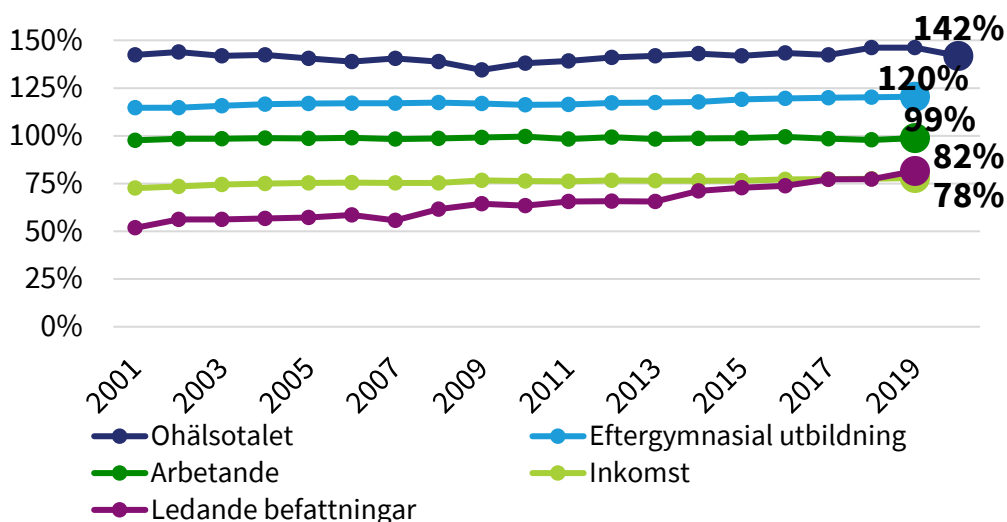
- **Hantera åsiktpolarisering i ett nytt kommunikationslandskap.** En ökad polarisering av åsikter och en ökad mängd kommunikationskanaler bidrar till en ökad sårbarhet i samhället för påverkansoperationer och spridning av alternativa fakta. Desinformation används för att skapa klyftor och öka splittringen i samhället. En risk är till exempel att förtroendevalda utsätts för hot och olaga påtryckningar. Kommunen behöver skapa medvetenhet om detta, stimulera kunskapsutbyte och öppenhet så att förtroendet för samhällets institutioner och demokratin upprätthålls. Skolan har en viktig roll att lära elever att tänka källkritiskt kring det som publiceras på nätet och hur man agerar på sociala medier.

Ökat fokus på jämställdhet

Jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha samma möjlighet att forma sina egna liv och samhället de lever i. Området omfattar frågor som makt, inflytande, utbildning, arbete, fritid, hälsa och fysisk integritet.

Sverige hamnade på tredjeplats i OECD:s ranking (2019) av världens länder när det gäller jämställdhet. Samtidigt understryker organisationen att det krävs fortsatt ihärdigt och målmedvetet arbete för att uppnå jämställdhet.

Även om kvinnor och män i Uppsala arbetar i lika stor utsträckning finns det fortfarande skillnader mellan könen. Kvinnor har generellt sett en högre utbildningsnivå men sämre hälsa, lägre inkomst, driver företag i mindre utsträckning och är fortfarande underrepresenterade i ledande positioner. Män är överrepresenterade i självmordsstatistiken, pojkar har lägre betyg än flickor, större stödbehov samt är överrepresenterade både vad gäller våldsutsatthet och som våldsutövare.

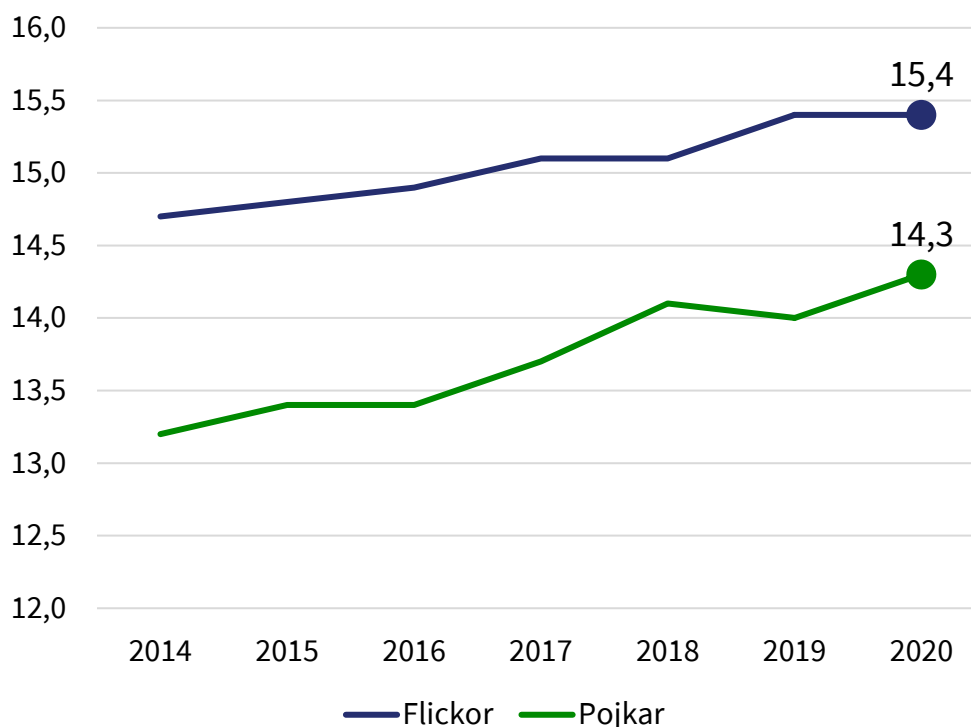
Figur: Kvinnors nivå som andel av mäns nivå för utvalda variabler, Uppsala kommun
Källa: Statistiska centralbyrån

Uppsala kommuns jämställdhetsbokslut 2020 visar inga stora förändringar jämfört med 2019 vad gäller de befintliga jämställdhetsutmaningarna i Uppsala. Liksom på nationell nivå är skillnaderna relativt konstanta sett över en 10-årsperiod. Det sker dock en försiktig positiv förändring inom några områden, bland annat har pappors uttag av föräldrapenningdagar ökat, kvinnors lön har ökat, arbetsmarknaden har blivit något mindre könsuppdelad genom att fler kvinnor har börjat arbeta i

mansdominerade yrken, andel kvinnor i näringslivet med chefspositioner har ökat stadigt och fler kvinnor arbetar heltid.

Utbildning, arbete och inkomst

Flickor och kvinnor har under mycket lång tid haft bättre skolresultat än pojkar och män och är överrepresenterade inom den högre utbildningen. Diagrammet nedan visar studieresultat (betygspoäng) efter avslutad gymnasieutbildning (källa: Uppsala kommun).

Nuvarande trender i skolresultat och gymnasiebehörighet bland flickor och pojkar kan på sikt ytterligare öka kvinnors överrepresentation i gruppen med eftergymnasial utbildning.

Kvinnor i Uppsala tjänar knappt 80 procent av männens inkomst. En förklaring till skillnaden är att kvinnor i högre utsträckning än män arbetar deltid. Uppräknas kvinnors löner till heltid har kvinnor ändå bara 89 procent av männens lön. Kvarvarande löneskillnader förklaras i hög grad av att mansdominerade yrken tenderar att betalas högre än kvinnodominerade yrken och att män i högre utsträckning är chefer. Trots detta kvarstår en oförklarad löneskillnad på 3-6 procentenheter när man tagit hänsyn till yrkesroll och bransch.

Kvinnor och män arbetar totalt sett ungefär lika mycket. Kvinnor lägger dock betydligt mer tid på obetalt hem- och omsorgsarbete än män vilket bland annat påverkar kvinnors pension. Skillnaden blir framförallt tydlig i parrelationer med barn. Skillnaden tycks minska men det beror på att kvinnor lägger mindre tid på obetalt hem- och omsorgsarbete och inte på att män lägger mer tid på detta.

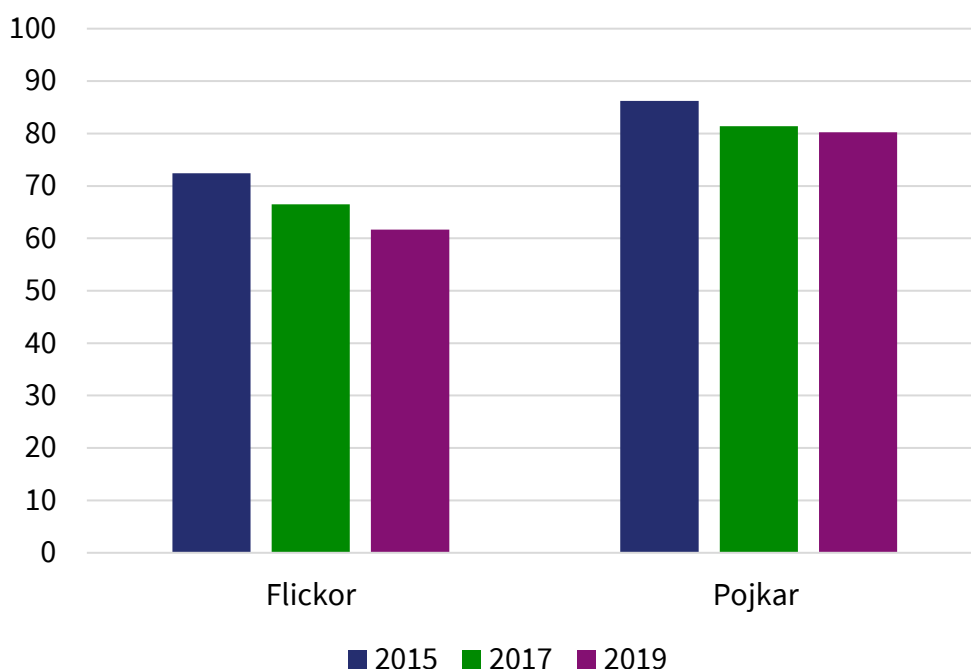
I etableringsprogrammet och andra delar av Arbetsförmedlingens verksamhet har det visat sig att kvinnor bedöms som mindre matchningsbara och ges mindre adekvat stöd än män. Kvinnor, särskilt utrikes födda och kvinnor med funktionsnedsättning, får i högre utsträckning förberedande insatser medan män får mer arbetsnära insatser.

Utrikes födda kvinnor har även lägre sysselsättning, lägst pension och störst behov av bostadstillägg samt äldreförsörjningsstöd.

Kvinnor är i högre grad borta från arbetslivet på grund av ohälsa. Ohälsotal beräknas utifrån utbetalda dagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning, aktivitets- och sjukersättning från socialförsäkringen. År 2020 var ohälsotalet i Uppsala kommun 21 dagar för kvinnor (27 i riket) och 15 för män (18 i riket).

Fler unga mår allt sämre

Den självuppskattade hälsan bland Uppsalas ungdomar blir allt sämre, särskilt bland flickor. Diagrammet nedan visar andel unga Uppsalabor som uppger att de mår bra (källa: Liv och hälsa ung 2019).

Endast sex av tio flickor uppger att de mår bra eller mycket bra rent allmänt. Motsvarande siffra bland pojkarna är åtta av tio. Undersökningen visar också att unga som uppger annan sexuell läggning än hetero, som har ett eller flera funktionshinder eller som är oroliga för sin familjs ekonomi mår sämre i högre utsträckning.

Undersökningar visar att hedersförtryck är utbrett bland unga, särskilt bland flickor som lever med oskuldskrav. Utrikes födda flickor i Uppsala län upplever betydligt oftare än inrikes födda ungdomar krav och förväntningar som begränsar deras frihet, handlingsutrymme och livskvalitet. Även utrikes födda pojkar upplever begränsade krav och förväntningar.

Ungdomar i åldern 15-24 år är mest utsatta för våld. Unga kvinnor utsätts oftare än män för psykiskt och sexuellt våld och oftast i någons hem. Unga män utsätts oftare för fysiskt våld, och då i offentliga miljöer.

Konsekvenser av covid-19

Det finns en tydlig jämställdhetsdimension i den pågående krisen, inte minst vad gäller ekonomi, hälsa och förekomst av våld. Ekonomiska kriser slår ofta hårdast mot dem som redan har en svag anknytning till arbetsmarknaden. Det gäller exempelvis utrikes födda kvinnor och kvinnor med funktionsnedsättning. En stor del av kvinnors företagande finns också inom branscher som påverkats hårt av pandemin, som kultur och handel. Män har ett större ägande än kvinnor i Sverige, vilket kan påverka förutsättningarna att klara av en förlorad inkomst.

Arbetslöshet och ekonomisk oro i kombination med isolering förstärker riskerna med psykisk ohälsa, inte minst bland flickor, kvinnor och HBTQ-personer som redan innan krisen upplevde en försämrad hälsa. Det finns en risk för ökad självmordsfrekvens, inte minst bland äldre män. Den psykiska hälsan bland flickor och HBTQ-personer kan ytterligare försämrats av stängda gymnasier och lärosäten exempelvis genom färre sociala kontakter och brist på rörelse under skoldagen. Dessutom finns en risk att distansundervisningen påverkar kvaliteten på utbildningarna och särskilt missgynnar unga män och elever med behov av extra stöd.

Erfarenhet visar att våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och sexuellt våld mot barn, ökar under kriser och vid isolering. Sannolikt kommer det att finnas ett uppdämt behov av hjälp och stöd när isoleringen avtar. Samhällets aktörer behöver vara förberedda på detta.

Så kan Uppsala kommun arbeta för ökad jämställdhet

Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Värna ungas välmående och motverka framtida marginalisering.** Fler unga, framför allt flickor, bisexuella och transpersoner, mår allt sämre. Samtidigt tenderar pojkar att halka efter i utbildningsavseende. Dessa negativa trender riskerar att förstärkas av coronapandemin. Den psykiska hälsan bland unga kan ytterligare försämrats av stängda skolor och lärosäten. Det finns också risk för att distansundervisningen påverkar kvaliteten på utbildningarna och leder till försämrade skolresultat. Kommunen behöver verka för trygga och utvecklande miljöer för alla barn och unga samt anpassa stöd inom utbildningssystem, socialtjänst och kultur- och fritidsverksamhet. Centralt i det arbetet är att kommunen utvecklar kunskapen om vad det sämre måendet beror på.
- **Förebygga och hantera ökad psykisk ohälsa.** Coronapandemin riskerar att leda till ökad psykisk ohälsa med långvariga konsekvenser. Psykisk ohälsa grundar sig bland annat i arbetslöshet, ekonomisk oro, isolering, hög arbetsbelastning, sorg samt utsatthet för våld och förtryck. Det finns risker för oro, ångest och depression, framförallt i redan utsatta grupper där de ekonomiska och arbetsrelaterade konsekvenserna slår hårdast. Kommunen behöver fokusera på förebyggande åtgärder, samverka med Region Uppsala och ge extra stöd till utsatta grupper. Kommunen behöver även arbeta med jobbskapande insatser och bidra med att skapa goda förutsättningar för näringslivet.

- **Bli en kommun fri från trakasserier och våld.** Maktstrukturer, övergrepp och tystnadskulturer präglar stora delar av samhället och förekommer inom alla samhällsgrupper. Våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt sexuellt våld mot barn, ökar vid isolering. Det är viktigt att kommunen intensifierar det förebyggande arbetet för att tidigt upptäcka våld i nära relationer och säkerställa resurser för akuta insatser, såsom skyddsboenden, och för hantering på kort och lång sikt. Män och pojkar behöver i högre grad ges stöd, involveras och delta i det våldsförebyggande arbetet.
- **Bidra till att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden.** Kvinnor har idag lägre lön och arbetar i större utsträckning i yrken som anses ha lägre status än män. Män är i högre grad sysselsatta inom yrken som löper risk att försvinna genom globalisering, digitalisering och automatisering. Kvinnor är dock överrepresenterade i de yrken inom besöksnäring, handel samt vård och omsorg som på olika sätt drabbats hårt av pandemin. Kommunen behöver fortsätta att erbjuda goda arbetsvillkor, utveckla sitt förebyggande arbetsmiljöarbete samt verka för att förändra den könsuppdelade arbetsmarknaden. Detta bland annat genom insatser för att bryta könsuppdelning i studieval och att främja kvinnors företagande.

Ökad mångfald

Mångfalden i samhället har ökat de senaste decennierna – med fler talade språk, livsstilar, värderingar och preferenser. Den ökade globala rörligheten och utbytet med omvärlden har fört med sig nya intryck och är en viktig drivkraft för mångfald i samhället. Mångfalden ställer krav på hur kommunen utformar sina välfärdstjänster för att tillgodose och möta olika behov och förväntningar. Den ställer också krav på att kommunen verkar för en utvecklad lokal demokrati där invånarna känner tillit, delaktighet och sammanhållning.

Ökande förväntningar på välfärdstjänster

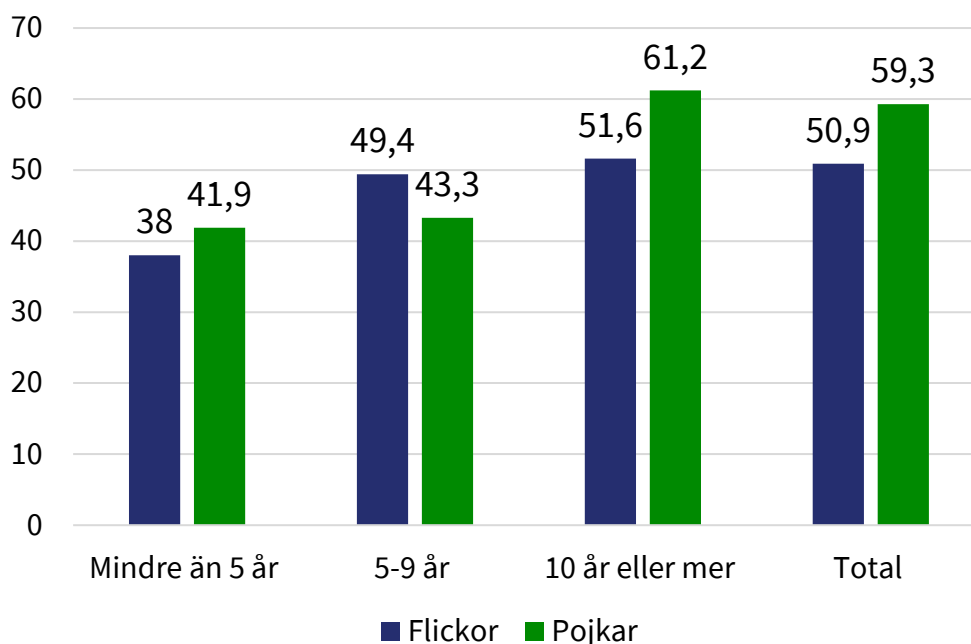
Hur väl samhället klarar av att tillgodose såväl grundläggande mänskliga rättigheter som allt mer varierande behov och önskemål kommer att få allt större betydelse för hur attraktiva städer och regioner uppfattas av invånare, besökare och företag. Identitet, valmöjligheter och variation blir allt viktigare för individen, men riskerar att bli kostsamt för kommuner som ska tillgodose de olika behoven och önskemålen. Den ökade mångfalden skapar ett samhälle som är komplext och svårplanerat, men som också är dynamiskt och variationsrikt.

Ökad mångfald utmanar invanda normer

En större mångfald i samhället kan utmana invanda normer och system. I en alltmer identitetsdriven värld finns det risk för att olika grupper ställs mot varandra på bekostnad av den totala sammanhållningen i samhället. För att kunna verka för en positiv samhällsutveckling är det därför viktigt att människor känner tillit till varandra och till samhällsinstitutionerna.

Demokratiska värden

Människors tillit till varandra och till samhällsinstitutionerna är grundläggande för såväl ekonomisk utveckling som offentlig välfärd. Det finns ett väldokumenterat samband mellan hög tillit och välfärdsindikatorer såsom god hälsa, låg kriminalitet, hög grad av trygghet och upplevd lycka. Låg tillit riskerar å andra sidan att skapa ett politiskt klimat där ton och inriktning ändras från ett demokratiskt ideal där samarbete och dialog främjas till en arena för maktkamp och populism. Att människor känner tillit till varandra och till samhällsinstitutionerna är därför avgörande för en positiv samhällsutveckling. Nedanstående diagram visar andel ungdomar i Uppsala kommun som anser att man kan lita på de flesta människor utifrån tid i Sverige (källa: Liv och hälsa ung 2019).

Bland ungdomar i Uppsala kommun är det 51 procent som svarat ja på frågan om man i allmänhet kan lita på de flesta människor. Undersökningen visar också att flickor känner mindre tillit till andra än vad pojkar gör. Det finns också ett samband mellan tid i Sverige och tillit. De som varit längre tid i Sverige svarar i högre grad att man kan lita på de flesta människor. Nedanstående diagram visar andel kommuninvånare 18-64 år i Uppsala kommun med avsaknad av tillit till andra (källa: Kolada).

Diagrammet ovan visar att 22 procent av de tillfrågade kvinnorna och 26 procent av de tillfrågade männen svarade att de saknade tillit till andra människor 2020.

Konsekvenser av covid-19

Behovet av löpande och målgruppsanpassad kommunikation har visat sig särskilt viktigt under coronapandemin. Myndigheters förmåga att nå ut med samhällsviktig information är central för att minska smittspridning och säkerställa hälsa.

Risken för ryktesspridning och konspirationsteorier ökar i tider av oro och osäkerhet. Risken är stor att oriktiga uppgifter sprids på sociala medier när människor missförstår eller feltolkar information från myndigheter. Krisen kan dessutom utnyttjas av främmande makt och extrema grupperingar. I förlängningen kan det påverka tilltron för demokratin. Erfarenheter från andra kriser visar också att högerextrema grupper brukar gynnas av ekonomiska kriser.

Beroende av krishanteringens resultat kan tilltron till samhällsinstitutioner såsom regering, myndigheter och kommuner både öka och minska. Om det till exempel visar sig att det svenska sättet att hantera smittspridningen är lyckat vid en internationell jämförelse kan det leda till ett ökat förtroende för samhället och expertis inom flera områden medan en omvänd utveckling kan radera förtroendet väldigt snabbt.

Så kan Uppsala kommun arbeta med ökad mångfald

Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Möta olikheter för att skapa likvärdiga möjligheter.** Hos kommuninvånarna ryms allt fler preferenser, samtidigt som skillnader i förutsättningar och behov blir allt tydligare. Det ställer krav på hur kommunen utformar sin service för att tillgodose och möta invånarnas behov och förväntningar på bästa sätt. Invånarnas behov behöver därför vara vägledande när kommunens verksamheter agerar, prioriterar och bygger för framtiden. Kommunikation som når och synliggör alla medborgargrupper och bostadsområden är också viktigt för att stärka tilliten och öka sammanhållningen.
- **Förstärka demokratiska värden och öka delaktigheten.** Demokrati- och värdegrundsfrågor utmanas särskilt vid en kris. Kommunen behöver fortsätta att utveckla den lokala demokratin. Invånarnas tillgång till information samt möjlighet till delaktighet och inflytande behöver utvecklas för att stärka förtroendet för samhällets institutioner. Kommunen behöver också arenor för olika grupper att möta varandra för att skapa förståelse och respekt för varandras olikheter. En stärkt, värdegrundsaserad samverkan mellan kommun, föreningsliv och näringsliv är central för att lyckas.
- **Dra nytta av mångfald för att stärka verksamheterna.** Ökad mångfald ger möjligheter för, och skapar nya förväntningar på, kommunen som arbetsgivare, välfärdsleverantör och samhällsutvecklare. Kommunen behöver ta tillvara potential som finns i befolkningen och motverka diskriminering. Det är angeläget både för att säkra kompetensbehov och ur jämlikhetssynpunkt. Den ökade mångfalden bäddar också för nya perspektiv och nya lösningar. Kommunen behöver fortsätta att utveckla sitt antidiskrimineringsarbete.

Demografisk förändring

Ökat fokus på livsmiljö och boende

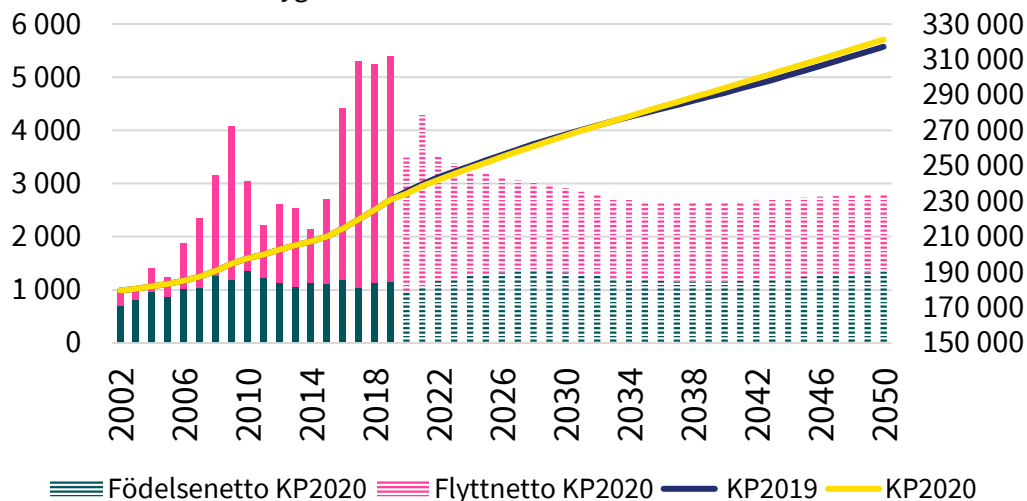
Uppsala är Sveriges fjärde största kommun, med drygt 230 000 invånare. Den stora staden, de olika tätorterna och de rikt befolkade landsbygderna gör att Uppsala kan erbjuda en stor variation av boende- och livsmiljöer.

Uppsalas invånarantal har ökat under en längre period och Uppsalas befolkning förväntas växa ytterligare framöver. En central utmaning för Uppsala kommun är att bygga ut kommunens verksamhet, infrastruktur och bostadsbestånd i takt med att befolkningen växer. Det handlar om att kunna möta investeringsbehoven utan att ta på sig alltför stora kapitalkostnader och därmed inteckna en stor del av det framtida ekonomiska utrymmet. Samtidigt ökar driftkostnaderna. Det behövs mer personal för att hantera den växande befolkningens behov och förväntningar. Intäkterna ökar visserligen också, men med viss fördröjning jämfört med utgifterna. Intäkterna är dessutom beroende av andelen befolkning i yrkesverksam ålder och dess arbetsmarknadsdeltagande.

Befolkningstillväxt

Enligt Statistiska centralbyråns befolkningsprognos från år 2020 kommer invånarantalet i riket vara drygt 11,1 miljoner år 2030 och nästan 12 miljoner år 2050. Det är ovisst vilken påverkan coronapandemin kommer ha på den långsiktiga befolkningstillväxten.

Enligt kommunprognosen 2020 beräknas Uppsala kommun ha nästan 267 000 invånare år 2030 och drygt 321 000 invånare år 2050.

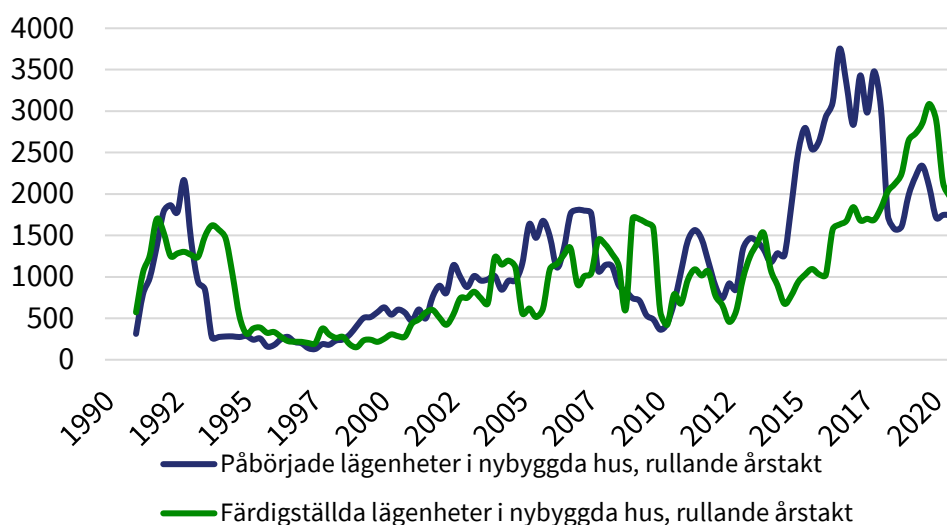
Figur: Befolkningsökning 2000-2050, Uppsala kommun. Befolkningsökning (staplar) på vänster axel och folkmängd (linje) på höger axel. Källa: Kommunprognos 2020

På senare år har invandringsnettot stått för ungefär halva befolkningsökningen i Uppsala. Förändringar i migrationspolitiken påverkar därmed kommunens befolkningsutveckling i hög grad. Coronapandemin påverkar också befolkningsutvecklingen i kommunen. Kommunprognosen antar en högre dödlighet under de första prognosåren, främst bland äldre, som en direkt effekt av Coronapandemin. Restriktioner för resande mellan länder, och inom Sverige, förväntas bidra till ett kraftigt minskat flyttningsnetto till Uppsala åtminstone kortsiktigt. På grund av påfrestningarna på den svenska och globala ekonomin förväntas ett stort

inflöde av studenter i närtid, liksom efter tidigare kriser. Om universitetsstudier på distans blir vanligare kan omsättningen av studenter med Uppsala som bostadsort minska, vilket innebär en potentiell risk för färre kvarboende efter studier.

Bostadsbyggande

Nyproduktionen av bostäder har de senaste 40 åren legat på i genomsnitt 1 000 bostäder per år i Uppsala kommun. Den demografiska utvecklingen gör tillsammans med det ökande intresset för investeringar i lokaler och bostäder i Uppsala att takten i samhällsbyggandet är fortsatt hög. Trots pandemin så påbörjades enligt preliminära uppgifter byggandet av över 1 500 bostäder år 2020 (något lägre än under 2019). Preliminärt färdigställdes cirka 1 800 nya bostäder 2020, att jämföra med över 3000 år 2019. Följande diagram illustrerar nyproduktion av bostäder i Uppsala kommun, rullande årstakt per kvartal från 1990 K1 till 2020 K3 (källa: SCB).

Skillnaden mellan påbörjandetakten och färdigställandetakten var under en period stor. Det vanliga är dock att påbörjade projekt slutförs. Det innebär att volymen färdigställda bostäder kan ligga kvar på en hög nivå även ett tag efter att påbörjandetakten vikt ner, såsom nu är fallet i Uppsala.

Utbyggnadstakten för bostäder hyser i sig potential att påverka befolkningstillväxten genom det utrymme som skapas för nya invånare. Takten i näringslivsutvecklingen, den förstärkta regionala tillgängligheten med ökad kapacitet på järnvägen söderut, ny station och spårväg kan ge hävstångseffekter. Därutöver hänger bostadsefterfrågan i hög grad ihop med inkomstutvecklingen, migrationen och näringslivsutvecklingen i huvudstadsregionen samt med den nationella politiken för bostadsfinansiering. I utbyggnadsplaneringen har kommunen därför beredskap för ett fortsatt högt bostadsbyggande. Den efterfrågan på nya bostäder som kan förväntas behöver också ta hänsyn till förändringar i det åldersrelaterade boendemönstret bland invånarna.

Med Uppsalapaketet skapas förstärkt tillgänglighet och stor utbyggnad i stadens södra delar. Det innebär att en mycket stor del av befolkningsökningen kommer att ske där från andra halvan av 2020-talet.

Tilläggs bör att kommunen har ett bostadsförsörjningsansvar som innebär att kommunen behöver planera bostadsförsörjningen även för de hushåll som har svårt att efterfråga en bostad, men likväl behöver finna en lämplig bostad.

Expansion

Befolkningsökning förutsätter en kontinuerlig utbyggnad av bostäder, arbetsplatser och infrastruktur. Tillgängligheten i ett regionalt perspektiv har varit viktig för Uppsalas tillväxt, inte minst möjligheten att interageras med Stockholms län där mer än 15 000 kommuninvånare har sin ordinarie arbetsplats.

Uppsala kommun, staten och Region Uppsala kom i december 2017 överens om ett investeringspaket för transportinfrastruktur och bostäder i Uppsala. Avtalet med staten innebär att några av de mest bärande förutsättningarna för stadsutvecklingen i Uppsala fram till år 2050 säkerställs. Med det så kallade Uppsalapaketet säkras möjligheterna till en fortsatt hög utbyggnadstakt och förbättringar i kollektivtrafiksystemet. Uppsalapaketet ska bland annat leda till 33 000 nya bostäder, fler företag och arbetsplatser, fyrspårig järnväg till södra länsgränsen och en ny tågstation vid Bergsbrunna.

Den pågående expansionen av Uppsala ställer nya krav på en god livsmiljö och bostäder för alla. En utmaning består i att bygga en långsiktigt hållbar kommun som är fysiskt och socialt sammanhållen, där verksamheter har goda etablerings- och utvecklingsförutsättningar och invånarna kan leva ett gott liv och ha en fungerande vardag samtidigt som klimatpåverkan är låg.

Ekonomisk tillgänglighet

I takt med att bostadspriserna i kommunen stigit så har det blivit svårare för låg- och medelinkomsttagare att ta sig in på kommunens bostadsmarknad. Det beror till exempel på att det egna kapitalet är för litet och att utbudet av hyresrätter med tillräckligt låg hyra är begränsat. Produktionskostnaderna för nya bostäder har stigit markant de senaste decennierna. Det medför att de bostäder som byggs främst passar den etablerade medelklassen, oavsett om det handlar om bostadsrätter, hyresrätter eller äganderätter/villor. De senaste åren har dock fokus på nyproducerade bostäder till en lägre boendekostnad ökat bland flera byggaktörer. Även ett flertal nya grepp kring olika boendekoncept testas på olika platser i Uppsala, vilket kan bidra till att bredda erbjudandet på marknaden.

Befolkningstillväxten tillsammans med brist på bostäder som passar låg- och medelinkomsttagare riskerar en ökad boendetäthet, det vill säga att fler bor per kvadratmeter. Det finns också hushåll som betalar en ohållbart stor del av sin inkomst på boende. De som har minst resurser är vanligtvis de mest utsatta.

Konsekvenser av covid-19

Coronapandemin har förstärkt konjunkturedgången. Trots detta har priserna på bostadsrätter och äganderätter i Uppsala ökat betydligt, särskilt på de större bostäderna. Trender på investerings- och fastighetsmarknaden pekar dock på att regionala städer i högre utsträckning än storstäder attraherar kapital för såväl utvecklingsprojekt som långsiktig förvaltning och personer som söker det goda livet i den mindre staden med ett fullvärdigt utbud.

Fastighetsföretagen kan drabbas hårt av den djupa nedgången i besöksnäring, handel och service. Många små och stora hyresgäster riskerar konkurs vilket kan innebära att lokaler står tomma under en tid och att byggprojekt med nya lokaler ställs i vänteläge. Detta kan i sin tur leda till avmattning inom byggnäringen. Avgörande för hur långvarigt avbräcket i efterfrågan blir är vilket genomslag de politiska åtgärderna som vidtas nu

och framöver får. Uppsalas kommersiella fastighetsmarknad kännetecknas dock av hög stabilitet i ägarkretsen och det finns en relativt god uthållighet och förändringsvilja för att möta marknaden med relevanta och attraktiva erbjudanden när det vänder. Långsiktigt kapital, i form av exempelvis pensionsavsättningar men även privat kapital, söker sig också i stor utsträckning till stabila starka regionstäder som Uppsala vilket ger goda förutsättningar för att skapa beredskap för en satsning på fastigheter för olika typer av verksamheter.

Troligt är att byggandet av nya handelsfastigheter i centrala och externa lägen tappar mer än bostadsbyggandet då det är mer konjunkturkänsligt. Den typen av fastigheter kommer att hålla sin andel i förhållande till den växande befolkningen men inte mer än så. Pandemin kommer med stor sannolikhet att skynda på strukturomvandlingen inom handel och sammanhängande logistiksystem hela vägen ut till stadsdelscentrum. Efterfrågan på service i bostadsområdena kan få ökad betydelse när fler arbetar hemma och vill uträtta ärenden nära bostaden. Utvecklingen av nya affärsmodeller kan innebära att lokalbehoven kan förändras, även när det gäller placeringen. Detta sätter stadsplanering och vad invånarna vill använda den centrala staden till i fokus. För logistikföretagen blir det också en omställning när e-handelssystemen ökar. Volymökningen kan leda till behov av ny lokalisering och reglering av omlastningsplatser närmare slutkonsumenten. Detta för att bland annat dämpa negativa miljö- och trafiksäkerhetseffekter av ökade antal mikrotransporter i bostadskvarteren.

Tappet för framför allt centrumhandeln har på kort tid lett till ett ökat antal konkurser och ansökningar om företagsrekonstruktion. Även varuproduktionssystemen kan komma att få en mer långsiktig påverkan så att vissa förädlingskedjor delvis förläggs närmare lokala och regionala avsättningsmarknader för att bli mer robusta. Det kan ske spontant – och för vissa produkter – på politiskt initiativ. Betydelsen av inhemsk produktion av strategiska förnödenheter kan också påverka utvecklingen inom vissa branscher. Digitalisering och robotisering kan få ytterligare skjuts för att hålla nere produktionskostnader i höglöneländer. Kontorsverksamheternas yteffektivisering kan också få en skjuts framåt på grund av att fler arbetar från hemmet och har digitala möten, vilket har påskyndats av pandemin. Det sistnämnda påverkar också mötesindustrin och tjänsteresandet.

Hushåll med god ekonomi har under pandemin kunnat se sig om efter större bostäder, bostäder med tillgång till trädgård eller ett fritidsboende. I stadsdelar där trångboddheten är stor har möjligheten till fysisk distansering och hemarbete/studier under pandemin samtidigt försvårats. Hushållens skilda möjligheter att anpassa sig efter omvärldsförändringar har förstärkt ojämlikheten på bostadsmarknaden. För att skapa en inkluderande bostadsmarknad och motverka segregation är det viktigt att analysera hur pandemin påverkar olika grupper och identifiera insatser inom bland annat stadsplanering och bostadsförmedling.

Konjunkturedgången med ökad arbetslöshet kan påverka betalningsförmågan hos vissa hushåll. Det har inkommit betydligt fler ärenden till kommunen om hushåll som kan vara i farozonen för vräkning.

Så kan Uppsala kommun arbeta med ökat fokus på livsmiljö och boende

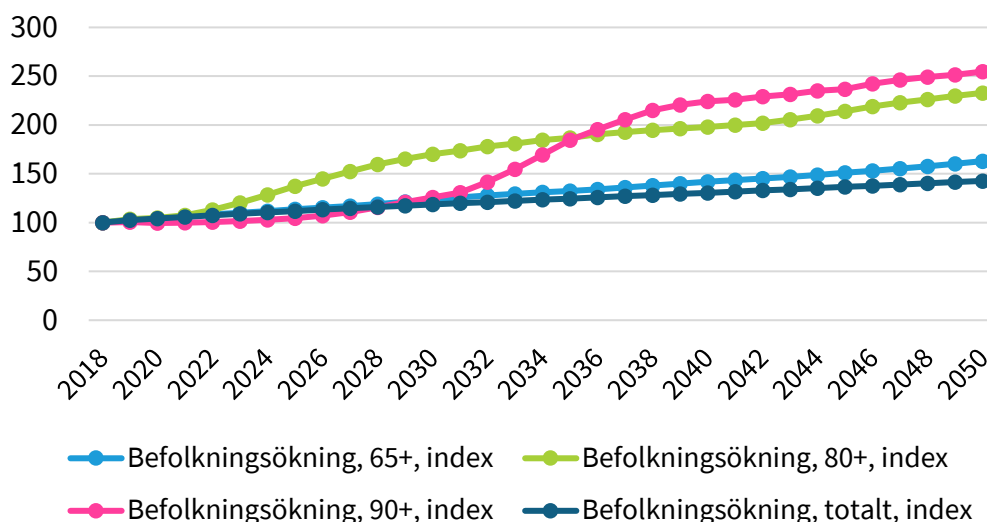
Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Säkerställa en hållbar samhällsbyggnad med god ekonomisk hushållning.** Uppsala kommun fortsätter att växa. En utmaning består i att anpassa den kommunala verksamheten, infrastrukturen och den byggda miljön i takt med att befolkningen växer. Den fysiska tillväxten behöver gå hand i hand med arbetet för en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar kommun. För att säkra en långsiktigt hållbar samhällsbyggnad krävs god ekonomisk hushållning och en långsiktig planering, miljömässigt hållbara val samt stärkt fokus på näringslivstillväxt.
- **Säkra en fullgod bostadsförsörjning som omfattar alla.** Det råder en obalans mellan hushållens ekonomiska förutsättningar och prisbilden i bostadsutbudet i kommunen. Det bidrar till boendesegregation och ökad risk för att hushåll ska få en osäker boendesituation. Hushållens ekonomiska förutsättningar har till viss del försämrats på grund av pandemin. Det finns därför ett behov av ett utökad utbud av boendeformer i kommunens alla delar med fler bostäder med lägre boendekostnader i såväl nyproduktion som i befintligt bestånd. Fastighetsägare bör möjliggöra för hushåll att kunna bo kvar efter renovering. Kommunen behöver genom sin planeringsverksamhet och markpolitik, sina bolag och sin samverkan med andra aktörer, säkerställa att så sker.
- **Skapa en flexibel och dynamisk bebyggd miljö.** Samhällsutvecklingen och teknikutvecklingen skapar såväl nya möjligheter som nya utmaningar. Coronapandemin och konjunkturedgången medför utmaningar i närtid för byggandet i kommunen. Pandemin förstärker vissa pågående trender. Det kan leda till varaktiga förändringar i beteenden och efterfrågan på utrymmen och lägen för såväl bostäder som verksamhetslokaler. Kommunen behöver i sin planering och förvaltning säkerställa en klimatpositiv och hållbart bebyggd miljö med en hög grad av flexibilitet i förhållande till framtida behov, inte minst för näringslivet.
- **Öka attraktiviteten i hela Uppsala.** Goda kommunikationer lokalt och regionalt är viktigt för attraktivitet. Få kommuner kan erbjuda en sådan stor variation av livsmiljöer som Uppsala. Detta behöver tas tillvara och utvecklas. Det ska finnas goda möjligheter att bo, verka och leva såväl på landsbygden som i de prioriterade tätorterna och i olika delar av staden. Kommunen behöver prioritera utvecklingen av bostadsbyggande, näringsliv, service, kollektivtrafik och infrastruktur till områden med goda förutsättningar och komplettera bostadsutbudet med lokala bostadssegment för att möjliggöra goda boendeanternativ för alla livsskeden och samhällsgrupper. I de fall kommunen inte själv är ansvariga handlar det om kravställning och god samverkan.

Åldrande befolkning

Förbättrade levnadsförhållanden och förbättrad medicinsk behandling har resulterat i att livslängden i världen ökat kraftigt. När människor lever längre förändras åldersstrukturerna. De äldre ökar både numerärt och i relation till antalet personer i yrkesverksam ålder.

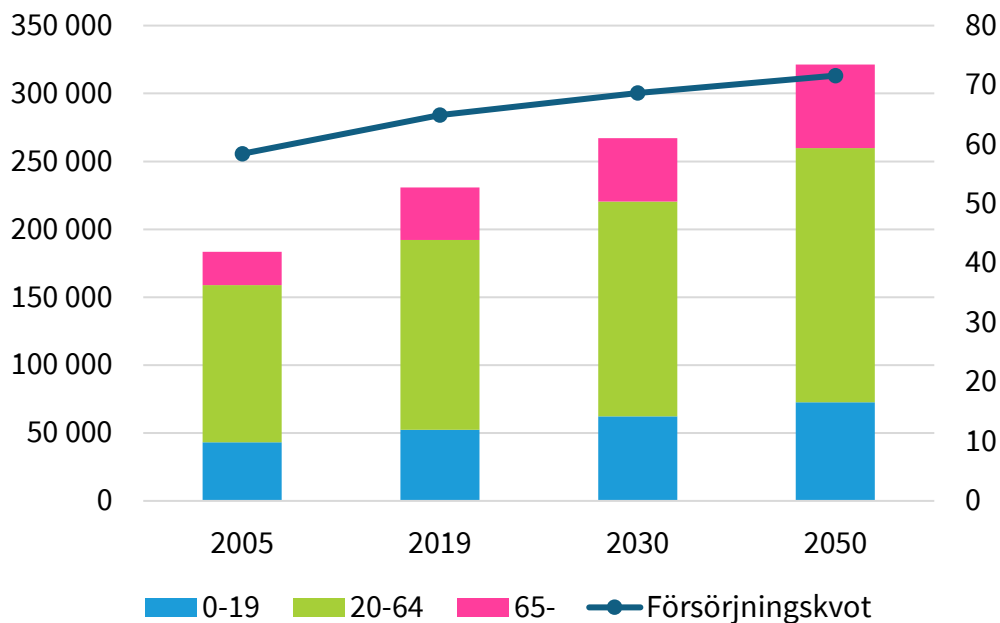
Uppsala har genom sina universitet en relativt ung befolkning, men antalet äldre ökar i snabb takt. År 2030 förväntas antalet kommuninvånare som är äldre än 80 år att vara dubbelt så många som år 2015. Nedanstående diagram visar befolkningsutvecklingen bland äldre i Uppsala med 2018 som indexår (källa: kommunprognos 2020).

Förändrad demografi

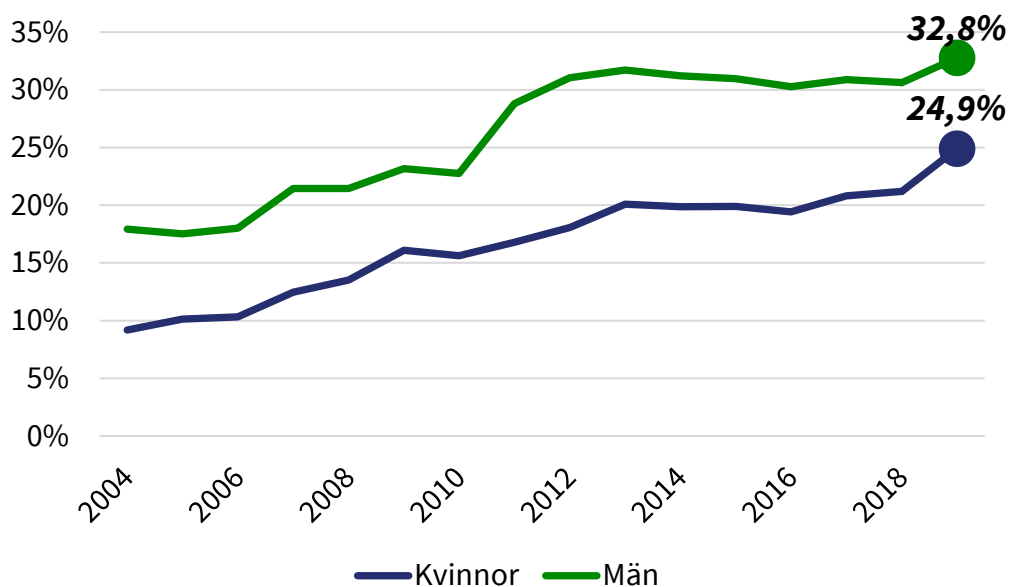
Den förändrade demografin innebär att allt färre människor i yrkesarbetande ålder behöver försörja allt fler som inte arbetar. Samtidigt förväntas behovet av sjukvård, äldreomsorg och anpassade boenden öka men även möjligheten att leva ett aktivt liv med positiva hälsoeffekter som på sikt kan minska behovet av vård- och omsorgsinsatser för äldre.

I Uppsala kommun förväntas den demografiska försörjningskvoten stiga från dagens cirka 65 år till cirka 69 år 2030, till följd av en åldrande befolkning och ett ökat barnafödande. Det innebär att för 100 kommuninvånare i yrkesverksam ålder 20–64 år kommer det 2030 finnas cirka 69 kommuninvånare som inte är i yrkesverksam ålder, det vill säga barn och unga i åldrarna 0–19 år eller invånare som är 65 år och äldre. Nedanstående diagram visar befolkningsfördelning utifrån ålder och försörjningskvot (källa: kommunprognos 2020).

Äldre jobbar allt längre

Det blir samtidigt vanligare att människor arbetar högre upp i åldrarna. Uppsala kännetecknas av en tjänstebetonad arbetsmarknad där möjligheterna för äldre att arbeta ses som gynnsamma. En ökad sysselsättningsgrad i åldrarna 65-74 år kan lindra effekterna av en åldrande befolkning genom att stärka kommunens ekonomi. Nedanstående diagram illustrerar arbetsdeltagande i kommunbefolkningen, 65-74 år, fördelat på kön (källa: SCB).

På liknande sätt kan en snabbare etablering av unga och nyanlända på arbetsmarknaden höja sysselsättningsgraden i kommunen. Potentialen är jämförbar med effekten av att arbeta längre upp i åldrarna med något tusental fler sysselsatta.

Produktivitetsökningar kan vara ett viktigt verktyg för att undvika en urholkning av välfärden. Den tekniska utvecklingen, med digitaliseringen i spetsen, erbjuder här stora möjligheter att arbeta mer resurseffektivt och är en viktig del i att klara den framtida bemanningen och välfärden. Möjligheterna till effektivisering är troligen begränsade på

kort sikt och kommunerna kan därför behöva öka sina intäkter för att bibehålla sina välfärdsåtaganden.

Konsekvenser av covid-19

Coronapandemin har slagit hårt mot de äldre. Smittspridningen har ökat kraven på kommunal vård och omsorg och bland annat inneburit skärpta rutiner och besöksförbud på vårdboenden. Vidtagna åtgärder i form av social distansering innebär en ökad risk för isolering och ensamhet som i sin tur kan leda till psykisk ohälsa. Erfarenheter från SARS-epidemin 2003 visar till exempel en stigande andel psykiatriska diagnoser hos personer som varit isolerade under en längre tid, framför allt posttraumatisk stress och depression.

Pandemin satte tidigt fokus på äldreomsorgen genom smittspridningen där. Det kan komma att påverka framtida utformning av den, till exempel avseende organisation, kompetens, anställningsformer, utformning av äldreboenden, tillsyn och statens roll.

Även äldre i åldrarna 65–79 påverkas mycket. De yngre äldre utgör inte bara en växande tillgång på arbetsmarknaden utan många är också bärande pelare inom ideella verksamheter som stödjer behovande på olika sätt. Detta sätts nu på spel så länge smittspridningen pågår och att fysiska kontakter ska begränsas.

Den demografiska utvecklingen med en växande andel unga och äldre pekar på att det kan bli svårt att rekrytera tillräckligt med personal inom vård och omsorg när konjunkturen väl vänder. Samtidigt är många av dessa yrken sådana som nu lyfts fram som samhällsviktiga, vilket på sikt kan komma att få betydelse för statusen på dessa yrken och underlätta kompetensförsörjningen.

Så kan Uppsala kommun möta en åldrande befolkning

Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Tänka nytt och vara nyskapande.** Antalet yngre och äldre kommuninvånare ökar i snabb takt. Det sätter press på kommunens ekonomi och finansieringen av välfärden. Under coronapandemin har nya arbetssätt och arbetsformer utvecklats inom kommunen, och digitaliseringsarbetet har fått en stark skjuts framåt. För att fortsätta tillhandahålla välfärdstjänster med hög kvalitet behöver kommunen bibehålla denna förändringskraft. Innovationer, digitalisering, införandet av välfärdsteknik och en ökad samverkan såväl inom kommunkoncernen som med externa aktörer är åtgärder som behövs för att uppnå ett mer effektivt resursutnyttjande och ökad kvalitet.
- **Ta vara på äldres arbetsförmåga, erfarenhet och engagemang.** Många av Uppsalas äldre är aktiva högt upp i åldrarna även om den pågående pandemin försvårar äldres deltagande i arbetslivet och i civilsamhället. Kommunen behöver därför verka för att det ska vara enkelt, förmånligt, säkert och attraktivt för äldre att arbeta och på andra sätt delta i samhällslivet. Det gäller såväl på den ordinarie arbetsmarknaden och genom företagande som inom frivilligverksamheter och föreningslivet.

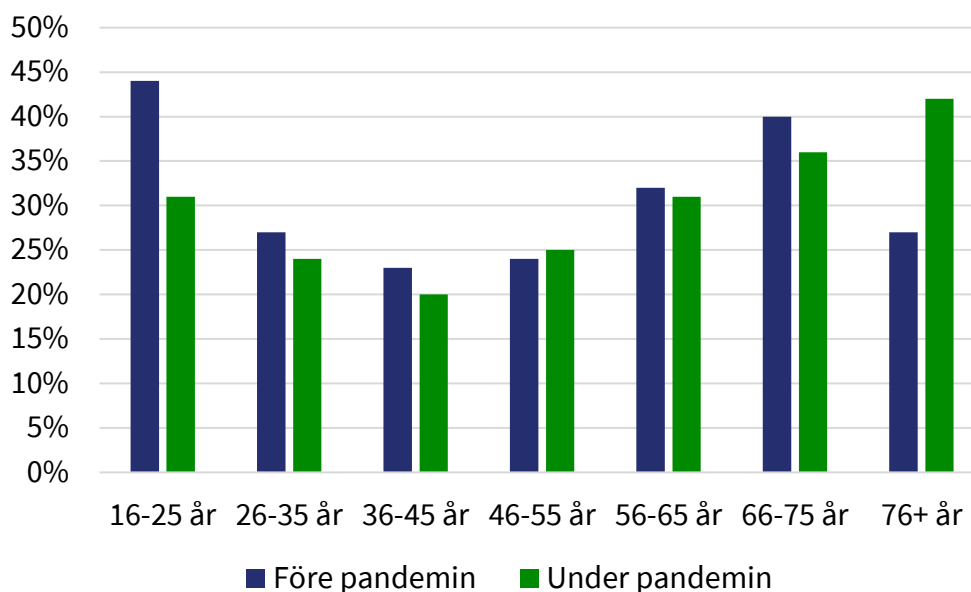
- **Utveckla ett äldrevänligt samhälle.** I takt med att kommunen får fler äldre ökar behoven av att anpassa den fysiska miljön och utforma färdmedel, bostäder, verksamheter och aktiviteter utifrån de äldres perspektiv. I dagsläget gäller det även den digitala miljön för att motverka isolering. Det gör det möjligt för fler äldre att leva ett mer aktivt liv och att bo kvar längre i hemmet. Kommunen behöver stärka äldreperspektivet i sin planering och erbjuda ett breddat utbud av boenden för äldre med lägre boendekostnad. Det är också viktigt att kommunen utvecklar sitt förebyggande och folkhälsofrämjande arbete, inte minst för förbättrad psykisk hälsa utifrån dagens situation.

Teknikutveckling

Ökad digitalisering

Digitaliseringen och utvecklingen av ny teknik påverkar alla sektorer i samhället. Den påverkar till exempel var invånarna bor, studerar, arbetar samt hur de umgås och kommunicerar med varandra. Inom områden som transporter, klimat och energi bidrar digitaliseringen om den utformas rätt och möter samhällets utmaningar till nya, smartare och effektivare lösningar.

Utvecklingen mot ett mer digitaliserat samhälle har fått en skjuts av coronapandemin och användningen av internet har ökat. Enligt Internetstiftelsens undersökning så har framförallt äldre tagit klivet ut på internet, och börjat använda sociala medier mer än tidigare, e-handlat och haft videosamtal med släktingar och vänner. Äldre har också använt digitala vårdtjänster mer under pandemin, och det gäller särskilt de allra äldsta. Följande diagram visar andelen som känner sig mer social av sin digitala skärmtid före och under coronapandemin (källa: Internetstiftelsen).

Invånarna förväntar sig digitala tjänster

Internet har blivit en del av vårt dagliga liv. Det finns en förväntan om att när som helst kunna få tag på information eller underhållning, uträtta ärenden, eller handla olika varor. Det gör att förväntningarna på kommunens digitala service ökar.

Kommuninvånarna förväntar sig i allt högre grad enkla, snabba och situationsanpassade lösningar för sina behov.

Ökad digital service från kommunens sida kan ge mer bekvämlighet och tillgänglighet för de invånare som föredrar att sköta sina kommunala kontakter på egen hand via digitala kanaler. De kan välja när de uträttar sina ärenden, och vilka kontakter de är intresserade av att ta. Ökade digitala kontakter kan samtidigt frigöra resurser att bistå invånare som väljer andra kanaler att kontakta kommunen och som av olika anledningar behöver hjälp eller extra stöd.

Digitalisering kan utveckla formerna för insyn och delaktighet i kommunens beslutsprocesser och stärka medborgarinflytandet. Samtidigt finns risk för en digital

klyfta om kommunen inte erbjuder andra alternativ för de kommuninvånare som inte tar del av den nya tekniken.

Datadrivet beslutsfattande ger möjligheter och utmaningar

I takt med att kommunen digitaliserar processer och erbjuder fler digitala tjänster skapas mer och mer digital information. Tillgången till dessa datamängder skapar möjligheter, men innebär både praktiska och etiska utmaningar.

Mer information kan bidra till bättre underbyggda beslut inom många områden. Information om hur kommunens fordon används kan till exempel bidra till effektivisering och miljövinster. En kombination av information från olika källor kan bygga upp en bild som annars kan vara svår att få (upprepad vandalisering, ökat antal orosanmälningar, ökat städbehov utomhus etcetera). Kommer informationen dessutom i realtid kan den göra snabba åtgärder möjliga. Till exempel kan sensorer som mäter luftkvalitet göra det möjligt att snabbt dirigera om trafikflöden när luften blir för dålig.

Stora mängder information innebär också utmaningar. Informationen måste lagras och hanteras korrekt. Rätt person ska ha tillgång till rätt information och alla typer av känslig information ska skyddas. Uppsala kommun arbetar ständigt med att förbättra sin informationshantering. Till exempel har många åtgärder genomförts de senaste åren för att se till att den nya GDPR-förordningen följs i alla verksamheter.

Det är heller inte självklart hur information ska tolkas. Tillgång till stora mängder information skapar inte alltid tydlighet utan kräver ändå avvägningar och bedömningar.

Med digitalisering följer också en ökad sårbarhet för dataintrång och systempåverkan och en växande problematik kring ryktesspridning, desinformation och mobbning kopplad till den ökade användningen av sociala medier. Flera länder har även lanserat så kallade spårningsappar för att lokalisera smittspridning och det har lett till diskussioner och motstånd, vilket kan leda till långsiktiga konsekvenser för vår integritet och demokrati.

Digitaliseringen förändrar arbetsmarknaden

Digitaliseringen har stor påverkan på arbetsmarknaden. Teknikutvecklingen skapar nya affärsmodeller och nya former av arbetsuppgifter och yrkeskategorier växer fram. En stor andel av existerande jobb och arbetsuppgifter beräknas komma att påverkas av automatisering det närmaste decenniet. Det är inte enbart låginkomstjobb som påverkas, utan även medel- och höginkomstjobb. Tillverkningsindustrin har till exempel genomgått en stor förändring och på tur står tjänstesektorn. Även handeln genomgår betydande förändringar. Näthandeln tar allt fler marknadsandelar och växer fem gånger snabbare än den traditionella handeln. Det påverkar inte bara den lokala arbetsmarknaden i Uppsala utan även staden som marknadsplats. Coronapandemin har påskyndat denna förändring.

Uppsala har varit framgångsrik i att skapa nya arbetstillfällen i takt med att gamla försvinner. Antalet lokala arbetstillfällen per invånare i åldrarna 20–64 år har till och med ökat de senaste tio åren, så farhågorna om att jobben försvinner till följd av digitaliseringen verkar vara överskattade. Debatten är inte heller på något vis ny, utan har förekommit vid varje större tekniskifte sedan industrialiseringens begynnelse.

Konsekvenser av covid-19

Utvecklingen mot ett mer digitaliserat samhälle har fått en skjuts av coronapandemin. Användningen av digitala verktyg har ökat på grund av mer hemarbete och begränsningar i att samla människor i grupp. Olika digitala kanaler blir nödvändiga för kommunikation, arbete, samarbete, utställningar, rekreation och sociala kontakter. Krisen har också lett till kreativitet och innovation. Nya lösningar har skapats för att till exempel göra kulturevenemang möjliga. På sikt kan fler komma att arbeta hemifrån mer regelbundet.

Den ökade användningen av digitala kanaler har synliggjort behoven av kapacitet i kommunens system. IT-stöden behöver vara flexibla för att stödja allt från möten mellan kollegor till kommunfullmäktigesammanträden på distans och distansundervisning i gymnasieskolan. Det finns inte heller säkra alternativ för distansmöten som behandlar sekretessinformation, till exempel möten med socialtjänstens brukare. Den ökade mängden arbete på distans kan medföra att digital och analog information hanteras på sätt som medarbetare inte är vana vid. Det kan i sin tur medföra nya eller större risker än tidigare. Nya säkerhetsåtgärder kan behöva vidtas vilket kan uppfattas som krångligt eller svårt av användarna. Detta i sig riskerar att säkerhetsåtgärderna kringgås till exempel genom användandet av lättillgängliga molntjänster som inte genomgått nödvändig kvalificering.

I takt med att digitala kanaler och verktyg blir viktigare ökar också utanförskapet för dem som inte har tagit del av digitaliseringen. Dels blir det svårare att uträtta vissa typer av ärenden, dels risk för isolering eftersom fysiska kontakter begränsas. Invånare utsätts också för ökad smittrisk om de till exempel inte kan uträtta ärenden, arbeta eller beställa mat digitalt. Ytterligare ett perspektiv på digital ojämlikhet är uppdelningen i vilka som har möjlighet att arbeta på distans hemifrån eller inte, utbildningsnivå har stor betydelse här.

Krisen kan bidra till att utvecklingsbehov tydliggörs och drivs på annat sätt. Coronapandemin har tvingat fram en bred och snabb digitalisering som medfört att en stor del av medarbetarna inom Uppsala kommun har accelererat sin erfarenhet och kompetens när det gäller att arbeta digitalt och på distans. Kommunen kommer att komma ur denna kris med en högre digital mognad och större förståelse för verksamheternas digitala behov. Detta gör att det digitala utvecklingsarbetet kan bedrivas på nya sätt framöver.

Så kan Uppsala kommun arbeta med ökad digitalisering

Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Digitalisera kommunal verksamhet för ökad samhällsnytta.** Samhällets digitalisering skapar förväntningar på kommunens tjänster samtidigt som den öppnar upp för nya möjligheter till dialog och nya sätt att bedriva kommunal verksamhet. Under coronapandemin har den digitala mognaden utvecklats snabbt vilket öppnar möjligheter och ökar förväntningarna. Med hjälp av digitala medel kan en mer tillgänglig och öppen verksamhet skapas för dem som bor, verkar och besöker Uppsala. För att använda dessa möjligheter krävs en långsiktighet i planeringen där kommunen tar ett helhetsgrepp för att möta samhällsutmaningarna.
- **Motverka digitaliseringens risker.** Med digitaliseringen följer en sårbarhet, till exempel risk för driftstörningar, förlust av information, dataintrång och andra virtuella angrepp. För att höja beredskap och motståndskraft behöver kommunen ytterligare stärka den digitala infrastrukturen och arbetet med informationssäkerhet, bland annat genom kompetensutveckling. Kommunen behöver också främja digital delaktighet för alla samhällsgrupper och samtidigt skapa alternativ för dem som inte tar del av digitalisering och ny teknik. Kommunen behöver dessutom motverka de negativa miljömässiga effekterna av teknikenheternas livscykel genom att stödja utvecklingen mot en cirkulär elektronikbransch.
- **Använda datadrivet beslutsfattande för samhällsnytta.** Kommunen har tillgång till allt mer information som behövs för att förstå sammanhanget och fatta väl underbyggda beslut. Genom att bättre nyttja den tillgängliga informationen kan kommunen styra och fördela resurser mer effektivt. Behovet har ökat under pandemin då läget förändrats snabbt och åtgärder behövs sättas in med kort varsel. Tillgång till data ger också möjligheter till simulering och visualisering för mer avvägda beslut. För att det ska kunna användas i stor skala behöver kommunen fortsätta digitalisera sina processer och systematisera informationsförvaltningen.
- **Stärka den digitala ekonomin.** Digitaliseringen påverkar arbetsmarknaden genom att det skapar behov av nya kompetenser och nya typer av jobb, samtidigt som befintliga yrken och arbetssätt förändras och ibland försvinner. Det förutsätter en beredskap att ständigt lära och utveckla nytt. Kommunen behöver förstärka förmågan att möta och dra nytta av den här strukturomvandlingen, framför allt genom kompetensförsörjning och att kunna leda i förändring. Lika centralt är att bedriva ett näringslivsarbete som främjar dynamik, förnyelse och konkurrenskraft kopplat till digitaliseringen. Här har kommunen fördel av att det redan finns en samverkan med ett världsledande regionalt innovationsstödjande system.

Förändrade kompetens- och utbildningsbehov

Kompetensförsörjning är en viktig framtidsfråga, både för det lokala näringslivet och inom Uppsala kommun. Delar av det lokala näringslivet i Uppsala uppger redan idag kompetensbrist som ett tillväxthinder. Även den offentliga sektorn står inför ökade rekryteringsbehov.

Med hänsyn bland annat till den demografiska utvecklingen – där relativt sett allt färre människor återfinns i yrkesarbetande åldrar – är det centralt att få till en fungerande matchning på arbetsmarknaden. Teknikutvecklingen gör att nya egenskaper och förmågor värdesätts och att kraven på medarbetare att ständigt lära nytt ökar. Samtidigt bedöms införandet av ny teknik och nya arbetssätt ge möjlighet att effektivisera och höja kvaliteten i olika verksamheter utan att antalet anställda ökas.

En rörlig arbetsmarknad

Enligt siffror från SCB så är den långsiktiga trenden att rörligheten ökar på arbetsmarknaden. I genomsnitt stannar en anställd fem år på en och samma arbetsplats, vilket är betydligt kortare tid än för 30 år sedan. Längre har tillsvidareanställningen varit norm, men nu ökar andelen kortare anställningar.

Den så kallade gig-ekonomin där människor arbetar uppdragsbaserat växer. Utvecklingen drivs på av digitaliseringen, som genom nya programapplikationer och plattformar gör det lättare än någonsin att köpa och sälja tillfällig arbetskraft. Det sker också en kraftig ökning av antalet egenanställda i Sverige. Sedan 2010 har antalet egenanställda vuxit med 40 procent varje år. Fler arbetstagare vill ha större frihet och flexibilitet än vad de kan få i traditionella anställningar. Allt fler företag ställer också om från traditionella, linjestyrd organisationer till mer lättrörliga projektorganisationer. Fasta anställningar ersätts med mer flexibla anställningsformer och fler jobb utförs av konsulter, egenanställda och tillfälligt anställda.

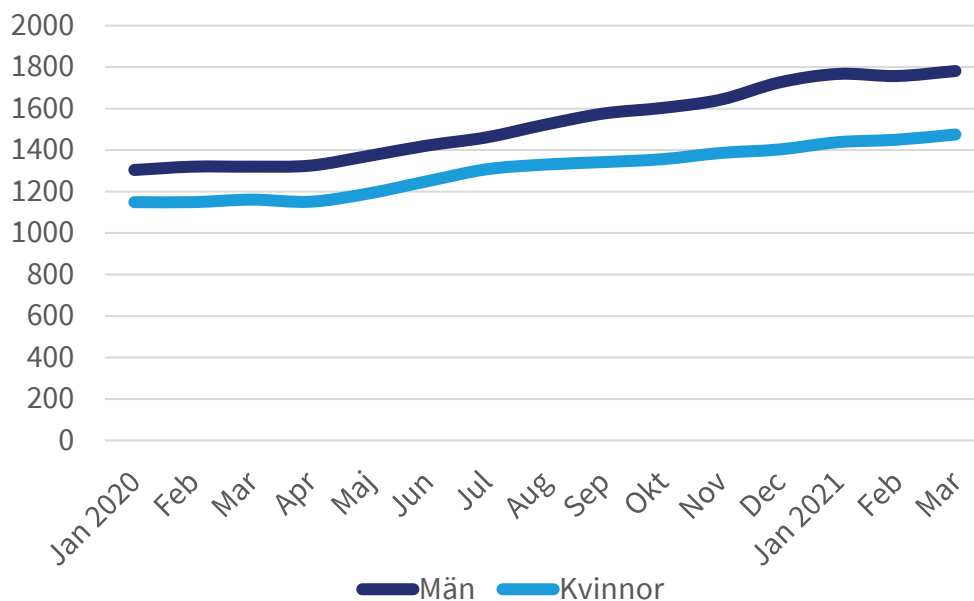
Rekryteringsbehov

För de kommunala verksamheterna innebär den demografiska utvecklingen att efterfrågan inom de personalintensiva verksamheterna – förskola, skola, vård och äldreomsorg – kommer att öka. Det medför stora rekryteringsbehov. Samtidigt kommer det med stor sannolikhet inte gå att bibehålla nuvarande personaltäthet eftersom det helt enkelt inte kommer att finnas tillräckligt många personer i yrkesarbetande åldrar att rekrytera på arbetsmarknaden.

Enligt Arbetsförmedlingens yrkeskompass finns det redan idag liten konkurrens om jobben inom anläggningsarbete, VVS, transport, skolan, IT samt vård och omsorg. Branscher där sysselsättningen har sjunkit mest på riksnivå 2020 jämfört med 2019 är hotell, restaurang samt personliga och kulturella tjänster.

Matchning på arbetsmarknaden

Arbetslösheten i Sverige och Uppsala ökade kraftigt i spåren av coronapandemin under våren 2020. Arbetslösheten minskade något under hösten 2020 och våren 2021 och förväntas sjunka ytterligare under 2021. Långtidsarbetslösheten har dock ökat kontinuerligt sedan april 2020. Följande diagram illustrerar personer inskrivna på Arbetsförmedlingen som är öppet arbetslösa eller arbetssökande i program med aktivitetsstöd i mer än 12 månader i Uppsala.

Arbetslöshet och större konkurrens om jobben gör det ännu svårare för personer med svag förankring till arbetsmarknaden att komma in på arbetsmarknaden. Det handlar till exempel om personer utan fullföljd gymnasieutbildning, ungdomar, personer med funktionsnedsättning och utrikes födda. Antalet arbetslösa inskrivna hos Arbetsförmedlingen i länet med svag förankring till arbetsmarknaden har ökat med över 2 000 personer till hösten 2020 jämfört med hösten 2019. Behovet av att skapa arbeten för denna grupp och förbättra matchningen på arbetsmarknaden är stort de kommande åren för att inte cementera personer i arbetslöshet. Arbetsförmedlingen är samtidigt mitt uppe i en omorganisation och kommer att lägga ut matchningsarbetet på externa leverantörer.

Utbildning spelar en viktig roll för att komma tillrätta med såväl arbetslöshet som brist på arbetskraft. Nästan alla arbeten idag kräver minst gymnasieutbildning och allt fler arbeten kräver eftergymnasial utbildning. En flexibel utbildningssektor är nödvändigt både för unga personer som ska in på arbetsmarknaden och äldre som behöver kompetensutvecklas. Studie- och yrkesvägledningen kan stötta ungdomar så att deras utbildningsval bättre avspeglar det som efterfrågas på arbetsmarknaden. Uppsala har goda förutsättningar för utbildning genom två universitet och en omfattande vuxenutbildning med brett utbud.

Konsekvenser av covid-19

Coronapandemin påverkar arbetsmarknaden på flera sätt. I Uppsala har krisen framför allt drabbat restaurangbranschen, besöksnäringen och detaljhandeln. Där har efterfrågan minskat i snabb takt. Företag har upphört eller kommer att upphöra, andra har minskat sin personalstyrka och sett över sina affärsidéer. Samtidigt är vissa företag i princip opåverkade eller har fått en stärkt position med anledning av krisen. Även nya branscher och företag utvecklas och därmed skapas nya jobb.

Flyget upplever förmodligen sin största kris någonsin. När resandet dyker tappar även kringverksamheterna sina kunder vilket påverkar Uppsalabor som pendlar till jobb på Arlanda och deras förmåga till egenförsörjning.

Uppsalas näringsstruktur är annars relativt konjunkturokänslig och enligt en försiktig analys klarar sig företag i kommunen relativt väl i nationell jämförelse. Under finanskrisen 2008–2009 förlorade kommunen cirka 2 350 arbetstillfällen. Om nedstängningen av samhället pågår under en längre tid kan betydligt fler arbetstillfällen förloras under coronapandemin.

Coronapandemin kommer med stor sannolikhet att påskynda en strukturomvandling och det påverkar hur många arbetstillfällen som återskapas när pandemin är över. Den bärande industrin i Uppsala – life science – bedöms klara sig bra. Detsamma gäller kunskapsintensiva tjänster och företag inom välfärdssektorn. Om återhämtningen tar lång tid så kommer många sektorer att påverkas som följd av bland annat minskad konsumtion och investeringar.

Grupper med svagare anknytning till arbetsmarknaden som utrikes födda, äldre (55–64 år), personer med funktionsnedsättning och personer utan gymnasieutbildning drabbas ofta snabbare och hårdare än många andra grupper när arbetslösheten stiger. En stor andel av dem arbetar dessutom i branscher som påverkas kraftigt av pandemin som restaurang, hotell, event, besöksnäring och detaljhandel.

Kriser bidrar till att många invånare vill hjälpa till och får upp ögonen för de samhällsviktiga verksamheter kommunen organiserar och utför. Krisen kan därför på sikt vara positiv för kommunens målsättning att vara en attraktiv arbetsgivare och för förmågan att attrahera och behålla medarbetare bland annat i bristyrken.

Så kan Uppsala kommun möta förändrade kompetens- och utbildningsbehov

Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Förbättra matchningen på arbetsmarknaden.** Arbetslösheten har stigit i spåren av coronapandemin. Grupper som utrikes födda (särskilt kvinnor), äldre (55–64 år), funktionsnedsatta och personer utan gymnasieutbildning får det än svårare att ta sig in på arbetsmarknaden. Det är en utmaning som kommunen behöver möta med aktiva arbetsmarknads- och utbildningsinsatser i nära samverkan med näringslivet. Arbetsmarknadsanställningar inom kommunens förvaltningar är ett viktigt verktyg för att fler personer ska komma in på arbetsmarknaden.
- **Skapa förutsättningar för fler företag att starta, etablera sig, växa, ställa om och överleva.** I Uppsala behöver det årligen skapas cirka 2 000 nya jobb för att den lokala arbetsmarknaden ska vara i balans. En stor del tillkommer inom vardagliga verksamheter i takt med att befolkningen växer, men det behövs även fler jobb inom den kunskapsdrivna spetsen av Uppsalas näringsliv, exportindustri och affärstjänster. Det behöver skapas förutsättningar för fler företag att starta, etablera sig och växa i kommunen. Samtidigt behöver många företag nu få stöd för att överleva krisen eller att ställa om – allra helst till en klimatdriven affärsutveckling. Kommunens verksamheter behöver bli än bättre på att samverka med näringslivet och möta företagens behov av stöd, service och lokaler. Myndighetsutövning, tillhandahållande av stödåtgärder och tjänster samt infrastruktur behöver präglas av hög kvalitet och effektivitet.
- **Säkra den långsiktiga kompetensförsörjningen.** Den förändrade demografin med fler yngre och äldre kommuninvånare leder till en ökad efterfrågan på barnomsorg, skola och äldreomsorg. De ökade behoven medför utmaningar för kompetensförsörjningen men innebär också en möjlighet för grupper med svag arbetsmarknadsanknytning såsom unga och utrikes födda att etablera sig på arbetsmarknaden. För att möta kommunens egna och arbetsmarknadens efterfrågan på kompetens är en flexibel vuxenutbildning, möjlighet till vidareutbildning och fokus på livslångt lärande nödvändigt. Kommunen behöver även fortsätta att erbjuda goda arbetsvillkor samt utveckla nya arbetssätt för att attrahera och utveckla den kompetens som krävs för att klara förändrad efterfrågan och säkra en långsiktig utvecklingsförmåga. På motsvarande sätt behöver kommunen arbeta med digitalisering, innovation och verksamhetsutveckling.
- **Samarbeta med kompetenser utanför kommunens organisation.** Det är idag flera aktörer som vill vara med och lösa kommunala utmaningar vilket skapar nya möjligheter att samordna och organisera kommuns verksamheter. Kommunens samarbete med bland annat regionala aktörer har ökat under hanteringen av coronapandemin. Detta gäller även relationen mellan nämnder och bolagsstyrelser inom kommunen där ökat samarbete skapat nya möjligheter att lösa utmaningar tillsammans. Kommunen behöver fortsätta att utforma partnerskap så att yrkesskicklig och kompetent arbetskraft når ut till de kommunala verksamheterna.

Globalisering

Internationalisering och global rörlighet

Den ökade internationaliseringen innebär en ökad global sammankoppling och ökade ömsesidiga beroenden. Företagens investeringar, däribland deras forsknings- och utvecklingsinvesteringar, förläggs i högre grad till de regioner och länder som har bäst förutsättningar. En nyckelfaktor är tillgången till välutbildad och kompetent arbetskraft.

Den globala rörligheten och det internationella utbytet har dock avstannat när landsgränser stängts i förhoppning om att begränsa coronapandemin. På Arlanda flygplats står verksamheten i princip stilla. Utvecklingen bedöms påverka förmågan att attrahera internationella besök, investeringar, företagsetableringar och spetskompetens. Efter krisen kommer flygmarknaden antagligen att se annorlunda ut och världen kan komma att se en trend mot regionalisering.

Uppsala har många globala kopplingar

Närheten till Stockholm och Arlanda gör att Uppsala lättare kan dra nytta av internationaliseringens fördelar. Huvudstadsregionen är en port mot världen för en stor del av landets utåtriktade kontakter, men fungerar också som en ingång för det utländska intresset att investera i. Regionen klarar sig som regel också mycket bra i internationella rankningar av innovationskapacitet och konkurrenskraft.

När konkurrensen om världens investerare, företag och talanger hårdnar är det viktigt att Uppsala, tillsammans med övriga Stockholm-Mälarenregionen, stärker regionens attraktivitet och synlighet. I Uppsala behöver universiteten och det exportinriktade näringslivet ges förutsättningar som står sig i internationell jämförelse. Möjligheten till kompetensförsörjning är en viktig del för investeringar och etableringar.

Flera av företagen inom Uppsala kommuns kunskapsintensiva branscher – life science, tech/ICT, cleantech och avancerade material – agerar på den globala marknaden. För det lokala näringslivet har internationaliseringen inneburit nya export- och affärsmöjligheter, samtidigt som företagen också utsätts för en ökad konkurrens från utlandet.

Utbildningsnivån i Uppsala är bland den högsta i landet. För kommunen är det viktigt att fortsätta locka hit talanger och behålla dem som redan finns här. Uppsala universitet har till exempel avtal med nästan 500 universitet i cirka 50 länder och har vanligtvis många internationella studenter. När universitetsstudenterna väljer att etablera sig i Uppsala ger detta stora rekryterings- och utvecklingsmöjligheter för det lokala näringslivet.

Ett välfungerande innovationsstödssystem som bidrar till att skapa en intressant arbetsmarknad med många små kreativa arbetsgivare är viktigt. Andra framgångsfaktorer är möjligheten att kunna erbjuda en god livsmiljö med en välfungerande bostadsmarknad, goda möjligheter till skola och barnomsorg samt ett rikt utbud av kultur- och fritidsaktiviteter.

Motreaktioner på globalisering och internationell oro

Internationaliseringen innebär också en ökad sårbarhet för bland annat finansiella kriser, pandemier och geopolitiska konflikter. En ökad nationalism och protektionism utgör motreaktion till internationaliseringen. Storbritannien har till exempel lämnat EU och handelshinder (tullar) har införts i såväl EU som USA.

Det pågår också en geopolitisk dragkamp. Kina spelar en allt större roll och Ryssland hävdar på olika sätt sin betydelse. Geopolitisk och finansiell turbulens kan påverka den internationella konjunkturen, finansmarknaderna och migrationsströmmar. Globalisering kan också bana väg för ökad terrorism och en ökad gränsöverskridande kriminalitet med exempelvis trafficking och illegal handel med vapen och droger.

Konsekvenser av covid-19

Den globala rörligheten och det internationella utbytet har avstannat när landsgränser stängts i förhoppning om att begränsa coronapandemin. På Arlanda flygplats, där många uppsalabor har sin arbetsplats, står verksamheten i princip still. Utvecklingen bedöms påverka förmågan att attrahera internationella besök, investeringar, företagsetableringar och spetskompetens. Även antalet internationella besökare påverkas. Efter krisen kommer flygmarknaden antagligen att se annorlunda ut och världen kan komma att se en trend mot regionalisering.

Pandemin har tydliggjort sårbarheten inom många områden när samhällsviktiga verksamheter som skolan, vården och omsorgen sätts under press. Det har blivit uppenbart att offentlig verksamhet har dåliga varulager och är beroende av transporter och just-in-timeleveranser för centrala funktioner. Samtidigt har det skett stora förbättringar vad gäller kunskap, tydliga rutiner och information i vård och omsorg och vårdhygieniska aspekter samt nya möjligheter för samverkan. Byråkratin har i vissa delar kunnat visa sig från sin flexibla sida, olika krisledning och funktioner har satts in.

Effekterna av coronapandemin kan leda till att det nationella civilförsvsarbetet i Sverige får större prioritet för att skapa ett mindre sårbart och mer robust samhälle. Viktiga delar är energiförsörjning, ökad och diversifierad regional livsmedelsproduktion, säker dricksvattenförsörjning, hälso- och sjukvård samt information och kommunikation. Även de övriga varuproduktionssystemen kan komma att få en mer långsiktig påverkan så att vissa förädlingskedjor delvis förläggs närmare avsättningsmarknader för att bli mer robusta. Digitalisering och robotisering kan få ytterligare skjuts för att hålla nere produktionskostnader i höglöneländer. Det ställer krav på högre markberedskap för etablering av produktionsanläggningar i Uppsala.

Så kan Uppsala kommun arbeta med internationalisering och ökad rörlighet

Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Stärka Uppsalas internationella attraktionskraft.** Den globala konkurrensen om kompetens, investeringar och etableringar är hård, samtidigt som coronapandemin påverkar globala värdekedjor och den fria rörligheten. Om Uppsala ska kunna stärka sin position krävs stärkt specialisering inom flera områden och fler samarbeten. Uppsalas livsmiljöer, universitet, sjukhus, innovationsstödssystem och kunskapsintensiva branscher är framgångsfaktorer som behöver tas tillvara i den internationella marknadsföringen av kommunen. För att kunna ta emot fler utländska inflyttare, besökare och investerare behövs också en utvecklad mottagningskapacitet.
- **Verka för en större arbetsmarknadsregion.** Uppsalas strategiska läge ger unika förutsättningar. Som nordlig nod i huvudstadsregionen är kommunen en del av ett dynamiskt tillväxtcentrum. De möjligheter till investeringar, innovation och forskning som finns i Uppsala-Stockholmregionen gör kommunen än mer internationellt attraktiv. För att öka attraktiviteten behöver kommunen säkerställa att avtalet med staten kring fyra järnvägsspår till Stockholm förverkligas och driva på sammankopplingen av arbetsmarknaderna i regionen.
- **Samarbeta för att öka säkerhet och trygghet.** Oron i omvärlden stiger. Det säkerhetspolitiska läget har de senaste åren försämrats i Sveriges närområde och landets totalförsvarsförmåga står allt oftare i fokus. Forskare varnar för nya pandemier. Brott mot välfärdssystemet används som bas för kriminell verksamhet och urholkar förtroendet för välfärdssystemen. Dessa företeelser behöver motverkas genom utökad samverkan på lokal, nationell och internationell nivå. Det är viktigt att minska den sårbarhet i samhället som blottats i samband med coronapandemin, att öka robustheten och samtidigt bibehålla det globala utbytet. Kommunen har en viktig roll i att stärka tryggheten i den lokala miljön och i de egna verksamheterna, inklusive krisberedskap och strategier för digital trygghet.
- **Ha beredskap för snabbt ändrade ekonomiska förutsättningar.** Geopolitisk och finansiell turbulens och andra regionala och globala kriser påverkar världsekonomin och kan snabbt leda till konjunkturedgång med påtagliga följder för sysselsättningen och kommunens ekonomi. Det har coronapandemin visat med påfallande stor tydlighet. Stigande räntor skulle med dagens höga belåningsgrad till exempel få kraftigt genomslag genom att göra anspråk på en större andel av kommunens resurser. Kommunen behöver analysera skeendena under coronapandemin för att bygga upp en kontinuerlig beredskap för förändrade ekonomiska förutsättningar.

Klimatförändring

Miljö- och klimatförändringar

Den industrialiserade världen har under modern tid skapat ekonomisk tillväxt och välstånd. Nackdelen är att det har skett på bekostnad av jordens begränsade naturresurser, med miljöförstörande utsläpp och en klimatpåverkan som underminerar förutsättningarna för människans liv på jorden.

Effekterna av miljö- och klimatförändringarna bedöms tillta framöver. För Sverige och Uppsala får det en lång rad konkreta konsekvenser, till exempel ökade fall av extrem nederbörd, värmeböljor samt förändrade grundvattenregimer med risk för lägre grundvattenbildning och ändrad grundvattenkvalitet.

Uppsala kommun kan som samhällsaktör verka för nödvändiga beteendeförändringar hos invånare och organisationer och som servicegivare se till att skapa kvalitet med en så liten miljöpåverkan som möjligt. Kommunen kan också minimera miljöpåverkan inom sin egen verksamhet. Samtidigt är det oundvikligt att globala miljöförändringar ger avtryck även i Uppsala. Kommunorganisationen arbetar därför aktivt med anpassningsåtgärder, bland annat för att öka motståndskraften mot klimatförändringar.

Hållbar tillväxt – en inneboende spänning i Agenda 2030

Genom FN:s Agenda 2030 samt klimatavtalet från Paris, som båda fastställdes 2015, har länder åtagit sig att uppnå ett antal högt ställda mål för ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Till de mest uppmärksammade målen hör Parisavtalets mål om att hålla den globala temperaturökningen väl under två grader. Den senaste klimatrapporten från FN:s klimatpanel (IPCC) varnar för svåra konsekvenser om uppvärmningen överstiger 1,5 grader.

Förmågan att nå högt ställda miljömål utmanas av våra nuvarande affärsmodeller och levnadsvanor. För att möta klimatförändringarna och minska de klimatpåverkande utsläppen behöver länder, företag och individer förändra beteenden och vanor när det exempelvis gäller transporter, mat, produktions- och konsumtionsmönster samt återvinning. Idag pågår exempelvis en stark utveckling inom förnyelsebar energi och fossilfria transportmedel. Samtidigt finns en tendens att resurssnål produktion motverkas av växande konsumtion, korta produktlivscykler och ett omfattande svinn. EU planerar dock att lagstadga att mobiltillverkare ska förlänga produktlivscykeln till förslagsvis minst fem år genom att säkerställa mjukvaruuppdateringar, vilket kan vara en start på längre livslängder för elektronik.

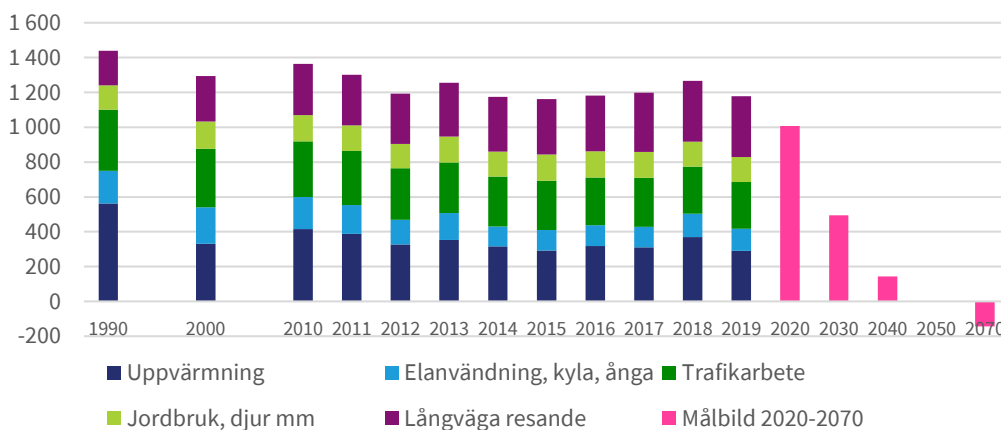
Kampen mot klimatförändringarna visar på inneboende spänningar i FN:s utvecklingsmål. Traditionellt har ekonomisk tillväxt varit en förutsättning för att uppnå den typ av sociala och ekonomiska mål som Agenda 2030 sätter upp. Samtidigt finns det en hög risk att tillväxten minskar möjligheterna att uppnå miljömålen. Det finns forskning som visar att det inte går att nå de globala utvecklingsmålen med konventionell tillväxtpolitik. Såväl stater som andra samhällsaktörer, inklusive Uppsala kommun, behöver därför utveckla nya sätt att tänka kring, arbeta med och mäta tillväxt och välstånd för att uppnå målen.

Uppsala ska vara klimatpositivt år 2050

Globalt måste utsläppen minska kraftigt för att klara Parisavtalets temperaturmål. För att klara temperaturmålet måste de globala utsläppen minska med sju procent per år. För resursrika länder krävs en årlig minskningstakt på 10–14 procent. Sverige och Uppsala har de senaste 30 åren haft en årlig minskningstakt på 1–2 procent. För att nå en årlig minskningstakt på 10–14 procent krävs nya sätt att organisera och driva samhället.

Kommunens två övergripande klimatmål är att Uppsala ska vara fossilfritt och förnybart år 2030 och klimatpositivt år 2050. Det finns motsvarande mål om att skapa en giftfri miljö med ren luft, rent vatten och ren mark. Detta ligger i linje med vad vetenskapen säger måste göras för att Uppsala ska bidra till att Sverige når de nationella och globala klimatmålen. För att Uppsala ska nå målen behöver dock omställningstakten öka kraftigt. Följande diagram visar utsläpp av växthusgaser i det geografiska området Uppsala kommun (tusen ton koldioxidekvivalenter, källa: Uppsala kommun).

Växthusgaser (tusen ton CO₂e)

Växthusgasutsläppen relaterade till värme och elanvändning har gått ner sedan 1990, medan Uppsalabornas långväga resande över tid har ökat. Motsvarande utsläpp från de lokala transporterna ligger stilla. Klimatpåverkan från byggmaterial, produkter och livsmedel som används i Uppsala men som produceras någon annanstans syns inte i grafen, men är betydande.

Vattenfall har under 2020 avvecklat torveldningen i fjärrvärmeproduktionen. Pandemin har också sannolikt haft en effekt på utsläppen under 2020, särskilt på resande. Enligt Naturvårdsverket pekar flera studier på att de globala utsläppen kan ha minskat med 4-8 % under 2020 jämfört med 2019. Utsläppen förväntas dock öka igen när restriktionerna lättas runt om i världen.

Från 2021 kommer utsläpp från arbetsmaskiner, jordbruk och långväga resande vara Uppsalas stora lokala utsläppsposter, då de inte förväntas att minska i samma takt som lokala transporter. Av de globala utsläppen är det de långväga resorna samt den lokala konsumtionens indirekta påverkan på växthuseffekten som är de stora utmaningarna för Uppsala. Att produktionen i dagens globaliserade ekonomi allt oftare sker utanför kommunens och Sveriges gränser, gör dock att utsläppen på en global nivå tenderar att förbli oförminskade vid samma konsumtionsnivå. Med hänsyn till utsläppen av växthusgaser till följd av produktionen av importerade varor uppgår utsläppen till betydligt mer än om enbart inomkommunala utsläpp avses.

Uppsalas planerade expansion, med framväxten av nya bostadsområden, kommer att ge upphov till betydande utsläpp under byggprocessen. Det är en stor utmaning att med tanke på högt ställda miljökrav behöver hanteras inom ramen för ett kostnadseffektivt bostadsbyggande, hållbar mobilitet och jobbtillväxt. Men det kan också innebära stora möjligheter att arbeta strukturerat med att ställa om samhället och nå uppställda miljö- och klimatmål.

Omställning till ett samhälle som ryms inom naturliga kretsloppet

Nya sätt att producera varor och tjänster samt förändrade konsumtionsmönster bedöms på sikt minska belastningen på ekosystemen. Efterfrågan på förnyelsebara, ekologiska eller miljöanpassade alternativ växer bland konsumenterna. Allt fler initiativ syftar till att utveckla en så kallad cirkulär ekonomi. Det innebär en omställning till hållbara livscyklar för produkter och tjänster (bland annat genom delningsekonomi och anpassning av produktionsprocesser till naturliga kretslopp). För att uppnå en kretsloppsanpassad produktion och konsumtion krävs en betydligt högre grad av återanvändning av material och produkter än idag. Det krävs även en återcirkulation av de näringsämnen som framför allt det moderna jordbruket urlakar samt en större varsamhet med alla de ekosystemtjänster samhället i hög grad är beroende av. Uppsala kommun kan verka för att främja en snabbare utveckling av en lokal cirkulär ekonomi.

Teknikutveckling är ett annat viktigt sätt att begränsa och hantera miljö- och klimatpåverkan. I rapporten Exponential Climate Action Roadmap från 2018 visas till exempel att digitaliseringen kan skapa direkt påverkan på 30 procent av de utsläppsminskningar som behövs till 2030. Kompetensen inom kommunens två universitet och inom lokala företag kan också bidra till att utveckla Uppsala som testbädd för nya lösningar och som arena för storskaliga genomförandeprojekt. Utveckling av teknik och kompetens inom miljöområdet kan gynna det lokala näringslivet. Här har kommunorganisationen potential att spela en viktig främjande och samordnande roll.

En stor utmaning är att ställa om till ett fossilfritt trafiksystem. Det nyregistreras många personbilar i Uppsala, den absoluta merparten är fortfarande fossildrivna. Elbilar och laddhybrider ökar förvisso snabbt, men från en mycket låg nivå. Här kan delningsekonomier, goda kollektiva transportmedel och utbyggnad av laddinfrastruktur för elfordon bidra till en snabbare omställning från fossila drivmedel.

Konsekvenser av covid-19

Reserestriktioner, minskad industriproduktion och minskad konsumtion till följd av coronapandemin gör att utsläppen av växthusgaser tillfälligt minskar. Men effekten på den långsiktiga trenden med stigande globala utsläpp bedöms bli liten om inte särskilda åtgärder vidtas. Vid finanskrisen 2008–2009 gick de globala utsläppen ner med cirka 1,2 procent men ökade året därpå med cirka 5,2 procent. De globala utsläppen beräknas år 2020 minska med cirka sju procent på grund av nedstängningen av samhällena. Minskningen ger en fingervisning om hur omfattande åtgärder som krävs för att klara klimatmålet på lång sikt. Samtidigt riskerar klimatfrågan att hamna i skuggan och utsläppen öka efter krisen när ekonomierna ska startas om.

Klimatpolitiskt är situationen betydligt bättre nu än under finanskrisen. Då havererade de internationella förhandlingarna om ett nytt klimatavtal. Men sedan 2015 finns globala och nationella klimatmål. En del tekniska lösningar som solceller och vindkraft

har slagit igenom ekonomiskt. Det handlar om en vägvalsituation som avgör om världen klarar att undvika ett klimatnödläge.

Det finns tecken på att företag har dragit ner på hållbarhetsarbetet under coronapandemin och statliga lånegarantier ges utan några hållbarhetskrav.

Under pandemin har det uppstått många snabba och innovativa samarbeten och lösningar för att möta krisen. Innovationskraft är viktigt när det gäller klimatomställningen. Kommunen måste därför fortsätta arbeta med att främja innovation och nytänkande.

Så kan Uppsala kommun hantera miljö- och klimatförändringar

Slutsatserna i omvärldsanalysen kallas förändringstryck. De visar vad kommunen kan göra för att möta och hantera omvärldsförändringar. För denna trend gäller att:

- **Öka takten i klimatomställningen.** Idag minskar utsläppen av växthusgaser med 1–2 procent per år i Uppsala. För att säkerställa hälsa och välmående behöver utsläppen minska i den takt som krävs för att uppnå Parisavtalets åtagande. För Uppsalas del innebär detta en årlig utsläppsminskning om 10–14 procent. För att åstadkomma detta behöver kommunen prioritera systemskiften, främja systeminnovation och vidta åtgärder inom områden med stor klimatpåverkan som transporter, arbetsmaskinsanvändning, materialval inom bygg- och anläggning samt fossil plast. Kommunens upphandling, fysiska planering och infrastruktur behöver utvecklas och användas som draglok i omställningen.
- **Samarbeta för klimatdriven affärs- och verksamhetsutveckling.** Efter coronapandemin behöver en ekonomisk omstart med fokus på klimatomställning och hållbara lösningar säkerställas. För att driva utvecklingen behöver kommunen inkludera miljö- och klimatperspektiven i all sin verksamhet, och anta ett ledarskap för genomgripande förändring. En viktig uppgift är att samla företag och andra aktörer i samarbeten som fokuserar på innovation och miljö- och klimatdriven affärs- och verksamhetsutveckling, liksom att tillvarata engagemang och drivkraft hos kommuninvånare och medarbetare.
- **Skydda, utveckla och använda ekosystemtjänsterna.** Ekosystemtjänsterna behöver skyddas och utvecklas för ett robust och klimatanpassat samhälle. Det handlar om allt från naturlig infiltration och dagvattenrening till naturresursernas produktions- och rekreativvärden. För att säkerställa ren luft, rent vatten och ren mark behöver de miljöfarliga utsläppen minska. Ekosystemtjänsterna behöver få en stärkt roll både i samhällsplaneringen och i samarbeten med fastighetsägare och andra lokala aktörer.
- **Klimatanpassa med förebyggande åtgärder.** Miljö- och klimatförändringarna bedöms tillta framöver. För Uppsala får det konsekvenser i form av till exempel ökade fall av extrem nederbörd, ökad risk för översvämningar och värmeböljor. Kommunen behöver anpassa sig till effekterna av klimatförändringarna redan idag. Det gäller framför allt i bebyggelsestrukturen, de samhällstekniska systemen och livsmedelsförsörjningen. Kommunen behöver möta klimatförändringarna genom förebyggande åtgärder som samtidigt skapar en attraktivare och mer hälsosam bebyggd miljö med exempelvis ökad trädplantering och grönska. Kommunen behöver skifta fokus, från att få bort överskott av regnvatten i staden och lantbruket till att skörda och återanvända vattnet.

Referenser

Ulrika Andersson och Lennart Weibull (2018). Polariserat medieförtroende. I Sprickor i fasaden, Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elin Lindgren och Maria Oskarson (red.) Göteborg: SOM-institutet

Arbetsförmedlingen (2018) Arbetsförmedlingens prognos för åren 2018–2020

Arbetsförmedlingen (2018). Prognos arbetsmarknaden i Uppsala län 2019

Arbetsförmedlingen (2021) Yrkeskompassen

Boverket (2008) Asylsökandes eget boende, EBO – en kartläggning. Karlskrona: Boverket

Chloe Colliver, Peter Pomerantsev, Anne Applebaum and Jonathan Birdwell (2019). Smearing Sweden – International Influence Campaigns in the 2018 Swedish Election. London: Institute for Strategic Dialogue

Corak, M., Lindquist, M. J., and Mazumder, B. (2014), A Comparison of Upward and Downward Intergenerational Mobility in Canada, Sweden and the US, Labour Economics 30, 185–200

Christopher Dawes, Karl-Oskar Lindgren och Sven Oskarsson (2014). Kan politisk ojämlikhet utbildas bort? IFAU Rapport 2014:26. Uppsala: IFAU

Demker, Marie (2014) Sverige åt svenskarna. Motstånd och mobilisering mot invandring och invandrare i Sverige Stockholm: Atlas

Folkhälsomyndigheten (2018) Nationella folkhälsoenkäten –Hälsa på lika villkor

Laura Hartman och Anna Sjögren (2018). Hur ojämlik är hälsan i Sverige? IFAU Rapport 2018:10. Uppsala: IFAU

Healy, K. (2016). A Theory of Human Motivation by Abraham H. Maslow (1942). British Journal of Psychiatry, 208(4), 313–313. doi:10.1192/bjp.bp.115.179622

Martin Hällsten och Fabian Pfeffer (2017). Familjens förmögenhet och barnbarnens skolprestationer. IFAU Rapport 2017:3. Uppsala: IFAU

Internetstiftelsen.se

IPCC. Special Report: Global Warming of 1.5°C

Kansliet för strategisk analys (2014) Strategiska trender i ett globalt perspektiv – 2025: En helt annan värld?

Konjunkturinstitutet, Svensk ekonomirapport december 2020

Liv och hälsa ung 2019

Naturvårdsverket (2019). Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per person och år

OECD (2008) Growing Unequal?: Income Distribution and Poverty in OECD Countries, OECD (2017) Economic Survey of Sweden 2017

OECD (2019). SIGI 2019 Global Report: Transforming Challenges into Opportunities, Paris: OECD Publishing, Social Institutions and Gender Index

- Eva Mörk, Anna Sjögren och Helena Svaleryd (2015). Hellre rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa. IFAU Rapport 2015:13. Uppsala: IFAU
- Randers, J., Rockström, J., Stoknes, P.E., Golüke, U., Collste, D., Cornell, S (2018) Transformation is feasible -How to achieve the Sustainable Development Goals within Planetary Boundaries. In: A report to the Club of Rome from Stockholm Resilience Center and BI Norwegian Business School
- SCB (2017) Integration – utrikes föddas matchning på arbetsmarknaden i Sverige. Stockholm: SCB
- SCB (2018): På tal om kvinnor och män 2018, Stockholm: SCB
- SCB Statistikdatabasen
- SCB (2019) Sverige i siffror
- Stiftelsen för strategisk forskning (2014), Vartannat jobb automatiseras inom 20 år - utmaningar för Sverige
- Will Steffen et al. (2015) Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. Science Vol. 347, Issue 6223, DOI: 10.1126/science.1259855
- Stockholms läns landsting, Tillväxt och regionplaneförvaltningen (2016). Stockholmsregionens internationella relationer och utbyte
- Magnus Sverke, Helena Falkenberg, Göran Kecklund, Linda Magnusson Hanson och Petra Lindfors (2016). Kvinnors och mäns arbetsvillkor - Rapport 2016:2. Stockholm: Arbetsmiljöverket
- Sweco (2013). Uppsala tillväxt. Planeringsunderlag 2030–2050
- Säkerhetspolisen (2018) Årsbok 2018
- Uppsala kommun (2019 och 2020) Kommunprognos
- Uppsala kommun (2017). Uppsalapaketet – ett historiskt avtal på gemensam satsning på hållbart resande och bostäder
- Uppsala universitet (2019) Korta fakta